

Головний редактор:
Тамара Вилегжаніна

Редакційна колегія:
Л. Бейліс, заст. головного редактора, канд. іст. наук; В. Бабич, канд. іст. наук; С. Басенко; Ю. Ворона (секретар); В. Загуменна, канд. пед. наук; С. Зворський, канд. іст. наук; Л. Нікіфоренко, В. Пашкова, д-р пед. наук; Л. Петрова, д-р пед. наук; Н. Розколупа; З. Савіна; В. Скарн, канд. пед. наук; М. Слободяник, д-р іст. наук, чл.-кор. Міжнародної академії інформатизації; І. Цуріна; І. Шевченко, канд. пед. наук

Комп'ютерний набір:
Леонід Бейліс, Юрій Ворона

Редактори: Світлана Басенко,
Наталія Маслова-Зоріна

Художник: Роман Чудновський

Верстка: Вікторія Пасічна

Фото на обкладинці і вкладці:
Роман Чудновський

Схвалено до друку
редакційною радою НПБУ
02.09.11

Журнал заснований
Національною парламентською
бібліотекою України

Рестраційний № KB 3254

Посилання на видання обов'язкові.
Редакція залишає за собою право
літературного редагування і скорочення
статей. Редакція може опублікувати
матеріали, не поділяючи точки зору автора

Рукописи не рецензуються і
не повертаються

Адреса редакції:
10101, м. Київ-1, вул. Грушевського, 1
Тел.: (044) 278-84-21
Факс: (044) 278-85-12
E-mail: planeta@nplu.org

© Державний заклад
"Національна парламентська
бібліотека України", 2011
Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
ДК № 2 866 від 31.05.07

Підписано до друку 14.09.2011
Формат 60x84/8. Папір офсет.
Друк офсетний. Обл.-друк. арк. 13,4
Наклад 1 550 прим. Зам. 94
Віддруковано в
Державному закладі
«Національна парламентська
бібліотека України»
Обкладинка ТОВ «ПОЛІГРАФ»

Зміст

Колонка головного редактора

4 **Вилегжаніна Т.** Сільській бібліотеці – увагу суспільства

Сільська бібліотека

6 **Розвиток** сільських бібліотек як інформаційних і культурних центрів» (За результатами слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань культури і духовності 18 травня 2011 р.)

8 **Бойко Е.** Сільська бібліотека сьогодні: досягнення, проблеми, пропозиції щодо їх вирішення

Книга в Україні

9 **Афонін О.** Манікюр для українського книговидання

Історія бібліотечної справи

12 **Бейліс Л.** До сторіччя першого бібліотечного з'їзду

З історії бібліотечних споруд

15 **Зворський С.** Будівля основного книгосховища НПБУ (Сторінки зі 100-літньої історії)

Проекти і розвідки

18 **Амельченко Ю.** Бібліотечний проект «Читаюча Одещина»

З досвіду роботи

20 **Пескіна Л., Талалаєвська М.** Бібліотека ім. О. Шварцмана – інформаційно-культурний центр єврейської громади м. Києва

22 **Димарчук З.** Новий ракурс методичної діяльності Центральної бібліотеки ЦБС Баранівського району Житомирської області

23 **Розміровська О.** На підтримку іміджу дитячого читання

25 **Гуляк М.** Як подружити дітей із бібліотекою (З досвіду роботи ЦМБ ім. Лесі Українки м. Львова)

26 **Бейліс Л., Цуріна І.** Дружба, співробітництво, спільне служіння освіті й культурі

30 **Соломончук В., Тищик А.** Запрошуємо до «Світлиці» (Сімейний клуб за інтересами при Новоград-Волинській ЦМБ)

Фахові видання

31 **Березна Т.** Професійне читання бібліотекаря: бюлетень «ЛібМаркет»

Бібліотека в правовому полі

33 **Розколупа Н.** Щорічні відпустки працівникам бібліотек: (Юридична консультація)

Рецензуємо

36 **Павленко Р., Рогова П.** Високопрофесійне фахове видання

Події. Факти

37 **Сварник І.** Книги в дар

Віртуальні бібліотечні новини

38–40 Добірка матеріалів

Готується до друку

40 **До уваги** фахівців інформаційної сфери

Офіційні документи

41 **Закон** України «Про внесення змін до Закону України «Про інформацію»

42 **Пам'яті** Валентини Валентинівни Мирошнікової

*Т. Вилегжаніна, генеральний директор
Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»,
заслужений працівник культури України*

СІЛЬСЬКІЙ БІБЛІОТЕЦІ – УВАГУ СУСПІЛЬСТВА

ШАНОВНІ читачі журналу «Бібліотечна планета»!

Готуючи цей осінній номер, ми пам'ятали про дві знаменні події – загальнодержавне свято – 20-річчя Незалежності України, і професійне – Всеукраїнський день бібліотек, з якими і прийміть щирі вітання.

Зацікавленість у нашому професійному часопису свідчить про вашу громадянську позицію, професіоналізм, небайдужість до своєї справи. І теми, котрі ми висвітлюємо на шпальтах видання, підказуєте ви – наші дописувачі, колеги, друзі.

Провідну тему цього номера журналу – діяльність сільської бібліотеки – вибрано не випадково. Останнім часом державні структури приділяють підвищену увагу бібліотекам: прийнято Закон України «Про культуру», Концепцію Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI»; питання бібліотечної діяльності обговорюються найвищими органами різних гілок влади – Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України. Так, 18 травня 2011 р. відбулися слухання в парламентському Комітеті з питань культури і духовності на тему «Розвиток сільських бібліотек як інформаційних і культурних центрів» з участю народних депутатів України, представників центральних органів влади й місцевого самоврядування, національних, обласних, районних та сільських бібліотек із різних регіонів країни, громадських організацій і благодійних фондів, бібліотечної громадськості Латвійської й Литовської Республік (присутніх було понад 60 осіб; <http://www.bibliomist.org/news/news53.htm>). Нижче пропонуємо вашій увазі рішення Комітету Верховної Ради України за результатами вищезгаданого слухання.

До допомоги сільським бібліотекам долучаються посольства іноземних держав у нашій країні, громадські організації, міжнародні й вітчизняні благодійні фонди. Тільки завдяки реалізації програми «Бібліоміст», що здійснюється в Україні з 2008 р. спільно Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів IREX, Міністерством культури України, Українською бібліотечною асоціацією та Агентством США з міжнародного розвитку, до кінця 2013 р. буде забезпечено комп'ютерами 807 бібліотек, розташованих у сільській місцевості (загальна кількість бібліотек – партнерів програми дорівнює 1 600). Такі центри доступу до глобальної Мережі створюються в усіх регіонах України, і для деяких сільських бібліотек та жителів цих сіл це є значним проривом у світовий інформаційний простір.

Але як бути з іншими сільськими бібліотеками, в яких (навіть чиновники це визнають) процеси модернізації проходять повільно? На нашу думку,

розв'язання цього питання, якщо до бібліотек на селі кардинально не зміниться ставлення органів державної влади і місцевого самоврядування, з урахуванням можливостей бюджетів державного і регіонального рівнів, розтягнеться на десятиріччя. Проілюструємо це статистичними даними і фактами, отриманими під час досліджень, що проводила Національна парламентська бібліотека України (НПБУ) в останні роки.

Розглядати проблеми сільських бібліотек неможливо без аналізу сучасного стану українського села, адже все, що воно переживає, повною мірою відбивається на сільській книгозбірні.

За даними державної статистики, на теренах України розташовано 28 456 сільських населених пунктів, із них 1 266 селищ та 27 190 сіл. Найгострішими проблемами тут є безробіття, бідність, трудова міграція, занепад соціальної інфраструктури, поглиблення демографічної кризи і, як наслідок, спостерігається вимирання сіл. У деяких із них бібліотека, навіть якщо вона має погану матеріально-технічну базу, залишається єдиним культурним осередком (центром, читальнею... називайте як хочете, але її значення від цього не змінюється) для жителів села. Це засвідчили й дані проведеного в 2007 р. НПБУ дослідження «Сільська бібліотека на мапі України», які наочно показали, що для 83% опитаних жителів українських сіл бібліотека є основним місцем проведення дозвілля. Яскравим підтвердженням цього є вислів одного з респондентів із Запорізької області: «Що лишилося хорошего на селі – то це бібліотека».

Гортаю сторінки журналу «Бібліотечна планета» (2008, № 3, с. 14–17), де за результатами вищезгаданого дослідження було опубліковано статтю головного бібліотекаря НПБУ О. Мастіпан «Сільські бібліотеки України: реальний стан, проблеми, перспективи». Що змінилося з того часу? Як вплинула на життя сільських книгозбірень прийнята у вересні 2007 р. Державна цільова програма розвитку села на період до 2015 року? Як позначаться на цих закладах процеси «оптимізації мережі», що спостерігаються в багатьох регіонах?

Слово «оптимізація» взагалі наводить на бібліотечного працівника (як, утім, і на будь-якого фахівця бюджетної сфери) жах, котрий можна порівняти з відчуттями, що їх викликає середньовічна інквізиція. Як тут не згадати всім відому ще з дитинства приказку: «Ламати – не будувати»? А невблаганна статистика свідчить: на 01.01.2011 р. в Україні функціонувало

14 720 сільських бібліотек та бібліотечних пунктів, тобто бібліотечним обслуговуванням охоплено лише 61,1% сільських населених пунктів. Тільки за 2007–2010 рр. кількість сільських бібліотек зменшилася на 176 одиниць (з 1991-го ця мережа скоротилася на 3 460 одиниць).

Питання бібліотечної мережі хвилюють усіх, але хвилювання стосується різних аспектів. Представники органів місцевої влади в розпачі від хронічної відсутності коштів, у тому числі на утримання бібліотек (не хочу ображати голів сільських рад звинуваченням у нерозумінні ними значущості бібліотеки для місцевої громади). Працівники бібліотеки переймаються, що їх заклад не відповідає сучасним вимогам і що через це, а також через зменшення кількості жителів села його ліквідують у результаті реорганізації. Причиною цього, знову-таки, є брак коштів, тому бібліотеки не мають найнеобхіднішого – нових книг, меблів, комп'ютерів, каналів зв'язку і навіть потрібного у повному обсязі опалення й освітлення. Чиновники у сфері культури різних рівнів і рангів докладають зусиль для збереження існуючої мережі закладів культури. Як приклад можна навести роботу Міністерства культури України з підготовки «Порядку формування базової мережі закладів культури органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування» (далі – Порядок), котрий розробляється відповідно до частини другої статті 22 Закону України «Про культуру» і в якому будуть визначені основні вимоги та процедура формування базової мережі закладів культури.

Деякі з пунктів проекту Порядку викликають занепокоєння, а саме: «...існуючі на момент прийняття Закону України “Про культуру” заклади культури державної та комунальної власності, що відповідають вимогам статей 1, 22 та 23 цього Закону, включаються до базової мережі закладів культури. Існуючим вважається заклад, що має штат, фінансується з державного або місцевого бюджетів та здійснює статутну діяльність у сфері культури або культурно-мистецької освіти». А далі пропонується при включенні цих закладів до базової мережі робити їх описи за типами, які мають містити інформацію про основні статутні завдання закладів культури, а також інші показники, що будуть передбачені цим Порядком. В описах бібліотек (до речі, без їхньої регіональної градації) передбачається вказувати: кількість користувачів; кількість відвідувань, у тому числі веб-сайту; кількість записів у власних електронних базах даних; обсяг бібліотечного фонду; наявність послуг з електронного доставляння документів.

На наш погляд, розробники цього Порядку трохи погарячкували, тому що відповідати таким вимогам в Україні під силу лише окремим публічним бібліотекам. При цьому насторожує те, що ці вимоги можуть взяти на озброєння «гарячі оптимізатори» і «геніальні економісти», скоротивши найбільш велику і незахищену мережу сільських бібліотек. Водночас певну надію дають дані згаданого вище дослідження, які показали, що 90% опитаних жителів села готові захищати свою бібліотеку.

Проблеми сільських бібліотек вивчалися й постійно перебувають у полі зору НПБУ, про що свідчить щорічна (з 1998 р.) підготовка статистичного збірника «Бібліотечна Україна в цифрах» та інших аналітичних матеріалів, які й було використано при підготовці слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань культури і духовності.

Відкриваючи засідання, голова Комітету В. Яворівський наголосив, що село взагалі і сільські бібліотеки зокрема – одна з найбільших проблем суспільства та влади. Він звернув увагу на те, що бібліотеки на селі сьогодні змушені долати низку економічних і соціальних проблем, починаючи з відсутності опалення й закінчуючи нестачею кадрів.

Заступник Голови Верховної Ради України М. Томенко у своєму виступі зазначив, зокрема, що здійснити комп'ютеризацію бібліотечної мережі цілком можливо спільними зусиллями держави, органів місцевого самоврядування та бізнес-структур. При цьому він підкреслив, що «роль бібліотек на селі важко переоцінити, і злочиним було б втратити цю мережу, на базі якої можна здійснювати багато корисних заходів, наприклад перепідготовку місцевих кадрів».

Представники благодійних фондів – міжнародних (IREX, «Відродження»), вітчизняних (Р. Ахметова «Розвиток України», Фонду Бориса Колесникова), висловили пропозиції щодо допомоги бібліотекам села, а колеги з країн Балтії – Латвії та Литви, поділилися досвідом роботи.

IREX спільно з НПБУ проголосив ідею нового проекту – «Модельна сільська бібліотека», мета якого – створення в сільській місцевості зразкових бібліотек, що відповідали б сучасним вимогам інформаційного обслуговування населення, модернізація книгозбірень за рахунок бюджетів місцевого рівня із залученням позабюджетних асигнувань.

Ця ідея виникла внаслідок вивчення закордонного досвіду. Так, у Росії процес зі створення модельних сільських бібліотек відбувається з 2006 р. за рахунок коштів федерального бюджету із залученням бюджетів інших рівнів та позабюджетного фінансування. Фінансування однієї бібліотеки становить 500 тис. російських рублів із федерального бюджету, при цьому ремонт, придбання необхідних меблів і підключення до Інтернету здійснюються за рахунок регіональних та місцевих бюджетів. У так званий стандартний пакет входять два комп'ютери з програмним забезпеченням, копіювальний пристрій, мультимедійний проектор, комплект видань, у тому числі електронних, обсягом 1,2 тис. примірників. У такий спосіб у РФ було створено 180 модельних сільських бібліотек.

Реалізація проекту «Модельна сільська бібліотека» сприятиме модернізації соціального середовища сучасного українського села, підвищенню ролі сільської книгозбірні як каталізатора змін у житті сільської громади (це і допомога у здобутті освіти, професії, пошуку роботи, нових ідей для розвитку бізнесу, в організації змістовного дозвілля).

Проектом модельної сільської бібліотеки передбачено кілька учасників із чітко визначеними завдан-

нями. Концептуально модель виглядає таким чином: по-перше, це сама сільська книгозбірня, яка прагне стати універсальним поліфункціональним закладом культури на селі, експериментальною базою для вироблення досвіду, його узагальнення та пропозицій щодо впровадження у сільських бібліотеках України. По-друге, розподіляються матеріально-речові, організаційно-змістовні складові проекту: IREX здійснює технічне забезпечення комп'ютерами, оргтехнікою, мультимедійним обладнанням та організовує навчання бібліотекарів і користувачів роботи із сучасними інформаційними технологіями. НПБУ, крім методичного та навчального забезпечення, допомагає в безкоштовному поповненні фондів бібліотек завдяки цільовому наданню літератури зі своїх фондів – обмінного і резервного. Місцева влада забезпечує проведення ремонту приміщення книгозбірні, організацію системи безпеки, телефонний зв'язок та доступ до Інтернету. ОУНБ із залученням ЦРБ ЦБС бере участь у навчанні та надає необхідну методичну допомогу. І, безумовно, дуже важливою є участь громадськості, зокрема, своєрідного волонтерського руху, коли самі селяни допомагають, наприклад, у підтримці дієздатності технічного обладнання, проведенні рекламних акцій тощо.

Скільки таких модельних сільських бібліотек може бути в Україні? Щоб відповісти на це запитання, треба знати думку потенційних учасників проекту, тобто фахівців конкретних сільських бібліотек.

Але, незважаючи на те, реалізовуватиметься цей проект в якомусь селі чи ні, ми впевнені: кожна книгозбірня є самобутньою, йде своїм шляхом, що великою мірою визначається економічним розвитком не лише держави, а й того регіону, в якому вона розміщується. На розвиток бібліотеки суттєво впливає людський фактор – це і особистість бібліотечного працівника, і чиновника, який уособлює місцеву владу, і, звичайно ж, користувача з його потребами та запитамі. Для забезпечення конституційного права кожного жителя села на доступ до інформації нагальним є вирішення питання матеріально-технічного оснащення бібліотек та впровадження інформаційних технологій, оскільки багаторічне недофінансування цих закладів призведе в найближчому майбутньому до набагато більших збитків і негативно позначиться на соціальному житті суспільства.

СІЛЬСЬКА БІБЛІОТЕКА

**18 травня 2011 р. у Комітеті з питань культури і духовності
Верховної Ради України відбулися слухання на тему
«Розвиток сільських бібліотек як інформаційних і культурних центрів»**

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ БІБЛІОТЕК ЯК ІНФОРМАЦІЙНИХ І КУЛЬТУРНИХ ЦЕНТРІВ

(За результатами слухань у Комітеті, що відбулися 18 травня 2011 р.)

ВІДПОВІДНО до законів України «Про культуру», «Про бібліотеки і бібліотечну справу» основою державної політики в галузі бібліотечної справи є реалізація прав громадян на бібліотечне обслуговування, забезпечення загальної доступності до інформації та культурних цінностей, що збираються, зберігаються та надаються в тимчасове користування бібліотеками. Бібліотеки України, як складові культурного, інформаційного, освітнього простору, забезпечують конституційні права громадян на вільний доступ до інформації та знань, дають їм можливість долучатися до національного надбання та цінностей світової культури.

Відмінність соціально-економічних умов розвитку міста і села обумовлює відсутність рівних можливостей їх мешканців у доступі до інформаційних джерел, комп'ютерних технологій, освітніх програм, правових ресурсів тощо. Насамперед це негативно впливає на верстви населення, що потребують особливої уваги: дітей, молодь, соціально незахищені категорії, людей з фізичними вадами.

Серед усіх закладів культури бібліотека найбільш наближена до місцевої громади, є доступною та безкоштовною установою.

Централізована бібліотечна система (ЦБС) об'єднує бібліотеки за адміністративно-територіальним принципом у єдине структурно-цілісне утворення для найбільш ефективного використання бібліотечних ресурсів району або міста.

У зв'язку з оптимізацією бібліотечної системи у декотрих областях розпочався процес децентралізації ЦБС. Через децентралізацію раніше підпорядковані районним ЦБС сільські бібліотеки можуть припинити свою діяльність.

Кількість користувачів сільськими бібліотеками, незважаючи на суттєві темпи скорочення цих закладів, зменшилася лише на 2–3%, що свідчить про необхідність збереження цих бібліотек. Вони залишаються у своїй більшості єдиними культурно-інформаційними закладами у сільській місцевості.

Більшість сільських бібліотечних установ потребують капітального ремонту або розміщуються у старих аварійних приміщеннях, значна кількість приміщень не опалюється, застаріла матеріально-технічна база, постійно виникають труднощі з комплектуванням фондів для сільських бібліотек, передплатою періодичних видань.

Сільська бібліотека здатна вирішити більшість проблем. Вона є територією духовності та знань, першим помічником в освіті, професійному становленні, організації дозвілля населення, наданні унікальних можливостей широкого користування українськими та світовими інформаційними ресурсами, накопиченими бібліотеками України та інших країн. Сьогодні перспективи розвитку сільських бібліотек пов'язані з поєднанням функцій традиційної бібліотеки та сучасного інформаційного центру.

У ході реалізації державної політики у бібліотечній сфері для вирішення означених проблем необхідно розв'язати низку пріоритетних стратегічних завдань, зокрема: забезпечення стабільності джерел фінансування, удосконалення механізмів управління бібліотеками, збереження централізованої бібліотечної системи, модернізація матеріально-технічної бази бібліотек.

Зважаючи на викладене вище, Комітет ухвалив:

I. Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності:

Створити Громадську Раду з розвитку публічних бібліотек при Комітеті з питань культури і духовності.

Ініціювати проведення парламентських слухань у 2012 році щодо функціонування та подальшого розвитку публічних бібліотек в Україні.

Розробити та внести на розгляд Верховної Ради України проект Постанови про мораторій на закриття сільських бібліотек.

II. Рекомендувати Кабінету Міністрів України:

1. Розробити і подати на розгляд Верховної Ради України проекти законів:

– про внесення змін до Закону України «Про здійснення державних закупівель» щодо незастосування тендерних процедур до предметів закупівлі (книг, періодики та інших інформаційних носіїв) для поповнення бібліотечних фондів;

– про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу».

2. Розробити та забезпечити прийняття:

– Концепції розвитку сільської бібліотеки;

– Державної програми розвитку сільських бібліотек на 2012–2022 роки, забезпечивши її належним фінансуванням;

– Державної програми «Комп'ютеризація сільських бібліотек», передбачивши в подальшому її фінансування;

– Державної програми поповнення бібліотечних фондів сільських бібліотек;

– державних соціальних стандартів надання послуг населенню у сфері культури, що гарантуються державою;

– методики визначення розміру фінансового забезпечення державних соціальних стандартів надання послуг населенню у сфері культури, що гарантуються державою, в розрахунок на душу населення;

– методики визначення щорічного базового пакета книжкових та періодичних видань, постачання якого у сільську бібліотеку гарантуються державою.

3. Створити національну систему електронного інформаційно-бібліотечного ресурсу (Указ Президента України від 22.03.2000 р. «Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України»).

4. Збільшити державне замовлення у вищих за спеціальністю «бібліотекар».

5. Розглянути питання щодо повернення сільських і селищних бібліотек, які були передані на утримання сільських рад, у централізовані бібліотечні системи, а також щодо їхнього фінансування.

6. Збільшити бюджетні асигнування на утримання бібліотек, поповнення книжкових фондів, передплату періодичних видань.

7. Підвищити соціальні гарантії для бібліотечних працівників у сільській місцевості.

III. Рекомендувати Міністерству культури України:

1. Розробити концепцію розвитку сільських бібліотек як культурно-інформаційних центрів громад.

2. Розробити та затвердити типові положення:

– про Централізовану бібліотечну систему;

– про сільську бібліотеку як інформаційний та культурний центр.

3. Запровадити ефективну систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів.

4. Розробити нові механізми управління бібліотеками з урахуванням міжнародного досвіду та забезпечити їхню апробацію.

5. Ініціювати проведення щорічної Всеукраїнської акції «Подаруй книгу своїй бібліотеці!» (23 квітня – Всесвітній день книги та 30 вересня – Всеукраїнський день бібліотек).

6. Вжити заходів щодо наближення критеріїв оцінки управління бібліотечною справою та бібліотечного обслуговування до стандартів IFLA (The International Federation of Library Associations and Institutions).

IV. Рекомендувати Державному агентству з питань науки, інновацій та інформатизації України:

1. Передбачити підключення публічних бібліотек до єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI».

V. Рекомендувати Раді Міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування:

1. Прийняти регіональні програми поповнення бібліотечних фондів сільських бібліотек.

2. Забезпечити фінансування діяльності сільських бібліотек; оснащення засобами зв'язку; оновлення меблів, бібліотечного та технічного обладнання; надання необхідних комунальних послуг (опалення, електроенергія); оснащення приміщень засобами охоронно-пожежної сигналізації; проведення капітальних і поточних ремонтів.

3. Розробити та реалізувати програми доступу громадян України до світових інформаційних ресурсів за рахунок бюджетних та позабюджетних джерел.

4. Включити публічні бібліотеки в плани розвитку регіонів, врахувавши їхню модернізацію та перетворення в сучасні заклади культури та інформатизації.

5. Забезпечити постійне підвищення кваліфікації кадрів сільських бібліотек на базі регіональних вищих навчальних закладів.

6. Запровадити щорічну акцію «Подаруй книгу своїй бібліотеці!» (23 квітня – Всесвітній день книги та 30 вересня – Всеукраїнський день бібліотек).

VI. Звернутись до Рахункової палати України з проханням здійснити перевірку ефективності використання коштів на фінансування публічних бібліотек.

Голова Комітету В. ЯВОРІВСЬКИЙ

Е. Бойко, завідувачка
бібліотеки с. Киселів, Білозерський район, Херсонська область

СІЛЬСЬКА БІБЛІОТЕКА СЬОГОДНІ: ДОСЯГНЕННЯ, ПРОБЛЕМИ, ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЇХ ВИРІШЕННЯ

(Виступ на слуханнях у Комітеті Верховної Ради України
з питань культури і духовності на тему
«Розвиток сільських бібліотек як інформаційних і культурних центрів»
18 травня 2011 р.)

БІЛЬШІСТЬ населення звикла до стереотипу, що бібліотека – це заклад, де видаються книги. Проте час не стоїть на місці й змушує книгозбірні змінювати, трансформувати свої основні функції, перш за все, з урахуванням інформаційних запитів та інтересів користувачів. Сьогодні це вже неможливо без пошуку і впровадження нових форм обслуговування, новітніх комунікаційних технологій, що забезпечують доступ до світових інформаційних ресурсів. Але це важко зробити, насамперед сільській бібліотеці, через її слабку матеріально-технічну базу, недостатнє фінансування, брак професійних кадрів.

Киселівській сільській бібліотеці сьогодні вдається підтверджувати статус провідного соціального закладу для місцевої громади. Досягається це завдяки постійному пошуку і впровадженню інноваційних форм та методів роботи, спільних конструктивних рішень у співпраці з місцевою владою, встановленню прагматичних зв'язків із благодійними фондами, організаціями, творчими об'єднаннями тощо.

У грудні минулого року ми урочисто відкрили Інтернет-центр, створений завдяки гранту Посольства США в Україні, наданому бібліотеці за підготовку відповідного проекту. Протягом 6 місяців близько 1 тис. людей скористалися доступом до Всесвітньої мережі.

Але не Інтернетом єдиним живе Киселівська сільська бібліотека. Творчу молодь об'єднав наш драматичний клуб «Маски». Його члени прагнуть урізноманітнити дозвілля юних односельчан, проводячи усілякі конкурси, готуючи вистави за мотивами української класики, тощо. Ставлять вони спектаклі й за сценаріями місцевих молодих авторів. Зокрема, успіх у мешканців села мав конкурсний показ театральних мініатюр на тему «Фантазери-казкарі». Цей проект став переможцем районного конкурсу з організації клубної роботи.

Регулярно проводяться й інші масові заходи: вечори-зустрічі, літературно-музичні композиції, презентації книг тощо. На базі бібліотеки існує виставковий зал, де постійно відбуваються покази робіт народних майстрів.

Сільський бібліотекар є найбільш близьким до читача, тому краще знає його потреби. Ми постійно цікавимося попитом та побажаннями односельців, що дає змогу поліпшувати інформаційну роботу книгозбірні. Користувачі це розуміють і підтримують нас, усвідомлюючи, що бібліотека – єдиний культурно-освітній інформаційний центр, доступний для всіх верств населення села.

Втім, усі наші починання – ніщо без розуміння та підтримки влади.

На сьогодні так склалося, що доля сільської бібліотеки та її фінансування цілком залежать від місцевих владних структур. І дуже добре, коли сільський голова розуміє та підтримує бібліотеку на шляху її розвитку. Проте доволі часто буває навпаки. Є досить багато сільських бібліотек, що залишилися наодинці зі своїми проблемами. А їх у нашій справі накопичилося чимало.

Сільським бібліотекам гостро бракує книг, які є першоосновою для повноцінної діяльності. Щороку у фонд нашої книгозбірні надходить 20–30 книжок. І це для села з населенням близько 3 тис. мешканців!

Ми постійно говоримо, що треба бібліотеки модернізувати, а бібліотекарі повинні весь час займатися пошуком додаткового фінансування своїх книгозбірень, розробляти та реалізовувати різні проекти. Але про які сучасні технології може йтися, коли бібліотеки на межі виживання? Як можна займатися пошуком коштів для реалізації інноваційних проектів, якщо навіть на закупівлю періодики кошти виділяються лише окремим сільським книгозбірням?! Більше того, зараз майже кожен бібліотекар виступає ще й у ролі «спонсора» для свого закладу. За відсутності фінансування й нерозуміння з боку влади ми змушені самі дбати про благоустрій власних робочих місць, думати про те, чим привабити користувача, як залучити його до бібліотеки.

Працювати лише на одному ентузіазмі – це, звичайно, цікаво, але дуже складно! Бібліотекарі змушені весь час доводити всім, що їхня праця є необхідною суспільству! Чомусь кожен краще за нас знає про наші обов'язки, але при цьому мало хто згадує про наші права! Мусимо констатувати, що в Україні ще слабка нормативно-правова база щодо захисту бібліотек та їхнього статусу! Для раціональної організації інформаційно-бібліотечного обслуговування велике значення має створення нормативно-правової бази на рівні місцевого самоврядування, яка би чітко регулювала (визначала) замовлення громади на бібліотечні послуги та їхнє відповідне бюджетне фінансування, інші соціально-економічні нормативи. А зараз ми здебільшого отримуємо лише залишки від бюджету села.

Іншою, не менш болючою, проблемою є стан приміщень, в яких розташовуються сільські бібліотеки. Більшість із них не опалюються й не ремонтуються, їх приєднують до інших закладів і установ (пошти, сільських рад), сусідство з якими не завжди йде на

користь книгозбірням, котрі потребують пристосованих для обслуговування користувачів приміщень. Наприклад, у нашій бібліотеці на площі 20 м² розташовані абонемент, комп'ютерний зал та дитячий відділ! Зрозуміло, що це незручно і для користувачів, і для працівників. І така ситуація характерна для багатьох бібліотек на селі!

Зараз дуже гостро відчувається кадрова проблема. Майже в кожній сільській бібліотеці Білозерської ЦБС не вистачає працівників. Десь забрали штатну одиницю, у когось – 50% ставки, дехто вимушений ще й безкоштовно працювати прибиральницею в бібліотеці! А наші колеги з Каланчацької ЦБС взагалі

всі працюють на 50% ставки! Чи може це сприяти творчій праці, розвитку ініціативності та впровадженню інноваційних технологій?

Практично в кожного бібліотекаря є маса цікавих ідей, але вони не завжди можуть бути реалізовані через вищезгадані проблеми.

Бібліотекарі – здебільшого люди безмежно віддані своїй справі й готові багато працювати задля розвитку культури в селі та в країні у цілому. Але й від держави ми також вимагаємо послідовних практичних кроків щодо забезпечення пріоритетності розвитку бібліотечної справи, розв'язання її невідкладних проблем. ■

КНИГА В УКРАЇНІ

*О. Афонін, президент
Української асоціації
видавців та книгорозповсюджувачів*

МАНІКЮР ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО КНИГОВИДАННЯ

У серпні ми відзначили 20-річний ювілей Незалежності України – держави, яка здобула такий омріяний, оспіваний у піснях десятиками поколінь українців державний суверенітет.

Двадцять років – це вже достатній термін, щоб можна було оглянутися на пройдений шлях і підбити певні підсумки. Ну, хоча б у двох напрямках – чого доброго досягнуто, створено, збудовано і що з минулої спадщини втрачено за ці роки.

Сьогодні треба говорити про втрату Україною двох основних фундаментальних цінностей, без яких існувати й розвиватися не може жодна країна, – людини і книги.

За будь-якими подіями, процесами чи явищами, що відбуваються в державі, в її духовній, культурній, соціальній, політичній, науковій, виробничій та інших сферах, завжди стоїть людина. Саме вона рушійна сила всього позитивного і негативного, що відбувається на теренах країни. Тому рівень розвитку держави, її успіх чи неспіх у досягненні цивілізаційних висот розвитку залежить, вибачте за термін, від особистісних якостей «людського матеріалу», залученого до процесу державотворення. Адже ефективним будівничим може бути лише той, хто цілком свідомий своїх дій. Той, у кому виховано моральну відповідальність не тільки перед своїми близькими, а й перед тим соціальним оточенням, в якому він живе, врешті-решт, перед громадою, перед Батьківщиною. Той, кого надихають на творчу працю та життя цивілізаційні надбання національної й світової культури і кому не байдужі такі почуття, як любов до рідної землі та патріотизм.

Зрозуміло, що будь-яка праця почесна, але вона буває ефективною лише тоді, коли людина здобуде якісну освіту, пройде серйозний професійний, фаховий вишкіл, інтелектуально, науково опрацює перспективи і свого власного життєвого шляху, і розвитку держави.

Тому влада, яка ставить за мету розвиток і піднесення своєї країни, забезпечення благополуччя її народу, головних зусиль має докладати до формування всебічно розвиненої особистості громадянина держави, а відповідно й до розвитку книжкової справи. Так, саме книжкової справи, оскільки книга, що вже доведено всією історією людства, є тим головним, фундаментальним джерелом знань і вмінь, яке перетворює фізичну істоту на людину в повному розумінні цього слова.

І тут, на нашу думку, є доречним аксіоматичний вираз «Людина без книги – держава без майбутнього».

Історія свідчить про те, що лише знання, вкладені в людину через книгу, є найбільшим багатством будь-якої країни. Це той неоціненний національний капітал, що дозволяє за досить короткий проміжок часу досягти значних висот і вийти на чільні позиції у світовому рейтингу цивілізованих країн. І тому, порівнюючи стан розвитку соціальної, культурної, виробничої, наукової сфер Української держави з нинішнім моральним, культурним та інтелектуальним рівнем її громадян та зі станом продукування і споживання ними свого культурно-інтелектуального продукту, хочеться навести вислів першого Президента України Леоніда Кравчука: «Маємо те, що маємо».

Свого часу один європейський політик сказав, що нині для того, аби визначити напрями стратегічних проривів, які планує та чи інша країна, не потрібна агентурна розвідка, достатньо лише ретельного аналізу статистики друку в державі й тих жанрових ніш, в яких спостерігається різке, стрибкоподібне зростання кількості видань за назвами і накладами.

Коли ж оцінюєш «успіх» національного книговидання за минулі 20 років, мимоволі створюється враження, що жодна когорта осіб, які в цей період по черзі змінювали одна одну на владному українському олімпі, зовсім не мала на меті вести свій народ до світлого цивілізованого майбутнього української

державності й не планувала жодних стратегічних проривів.

Отже, що ми маємо, як то кажуть, у «сухому залишку» при оцінці стану національного книговидання і його впливу на моральний, культурний та інтелектуальний розвиток суспільства в добу незалежності?

Якщо абстрагуватися від ідеологем минулого, то неможливо не визнати, що за радянських часів влада активно підтримувала культ книги в соціумі й саме книга виступала тим головним, як їй і належить, інструментом формування всебічно розвиненої особистості. Бібліотеки всіх рівнів, від шкільної до профспілкової, мали щорічний гарантований захищений бюджет для поповнення фондів, який забезпечував громадянам доступ через бібліотеку до будь-якої книги, що протягом року виходила друком на теренах України. Кількість же книгозбірень сягала майже 50 тисяч. Профспілкові бібліотеки окремих потужних промислових підприємств нерідко своїми фондами мало чим поступалися обласним публічним бібліотекам, та й шкільні мали пристойний асортимент літератури, що міг задовольнити будь-які смаки дівтори.

Підтримка діючих на той час державних госпрозрахункових видавництв відбувалася саме за рахунок бюджетів бібліотек на поповнення їхніх фондів, а не за рахунок прямих бюджетних асигнувань видавця. До того ж закупівля і замовлення проводилися без будь-яких тендерних процедур.

Українська книга реалізовувалася через потужну книготорговельну мережу Державного підприємства «Укркнига», книгарні Укоопспілки та Товариство книголюбів України, виконкомівські книгарні регіонального рівня.

Своєчасно поповнювати асортимент у книжкових магазинах на місцях давали змогу шість величезних гуртових баз, які підпорядкувались «Укркнизі». Книга на той час була бажаним, очікуваним гостем у кожній сім'ї, а радіо- і телепостановки за творами популярних авторів транслювалися щодня. Варто відзначити й таку деталь: «начитаність» кандидатів на посади в державному чи партійному апараті була дуже вагомою перевагою при вирішенні питання про призначення. Управління потужним видавничо-поліграфічним і книготорговельним комплексом було зосереджено в Держкомвидав УРСР.

Здавалося б, що з проголошенням незалежності питання виховання українця нової доби, надання йому відповідної освіти та професійних навичок стануть головним предметом опікування влади, а розвиток науки, впровадження новітніх, найсучасніших технологій і у виробництві, і в агропромисловому комплексі – головним напрямом стратегії Української держави. І перше, і друге автоматично передбачало активний розвиток сектору національної, і в першу чергу україномовної, книги з оперативним напрацюванням необхідного асортименту в тих жанрових нішах, які раніше «закривалися» загальносоюзними поставками друкованої продукції.

На жаль, не так сталося, як гадалося. З перших років життя незалежної України національна книга була викреслена владою зі стратегічних пріоритетів держави, і цей абсолютно законний статус їй не по-

вернуто й досі. Те, що національна книга втратила для української влади своє сутнісне, функціональне значення як вихователя і вчителя українців, головного за впливом фактора забезпечення динамічного розвитку вітчизняної культури, науки, виробничої сфери, стало помітно одразу ж.

Спочатку було ліквідовано ідеально відлагоджену потужну структуру «Укркниги», що призвело до розвалу всієї системи книжкової торгівлі. І якщо раніше ні в кого не могло виникнути навіть думки, що в приміщенні книгарні, видавництва чи бібліотеки може розміститися будь-яка інша структура, то вже в середині 1990-х закони України, затверджені новою генерацією українських політиків, у праві на оренду комунального і державного майна поставили їх на один рівень із новоствореними підприємствами всіх сфер бізнесу, таким чином підписавши більшості з суб'єктів книжкової торгівлі смертний вирок.

Фактично з 1992 р. держава припинила будь-які дії щодо тематичного, економічного та фінансового моніторингу книжкового ринку України та спроби хоч якогось впливу на процеси, що відбувалися на ньому. Паралельно було згорнуто діяльність із пропаганди книги і популяризації читання серед різних вікових груп населення.

Відсутність уваги і поваги з боку влади до вітчизняної книги та нерозуміння її справжньої, а не суто матеріальної вартості завадили високопосадовцям почути заклики громадськості про необхідність вирівнювання умов існування української книги в Україні – так, як це було зроблено в Росії, де в грудні 1995 р. Державною Думою всі суб'єкти видавничої справи, паперовики і транспортники, які займаються доставлянням книжок, були звільнені від сплати ПДВ та податку на прибуток. Було проігноровано й попередження видавців про загрозу тотального захоплення вітчизняного ринку книги продукцією сусідньої держави у разі невжиття відповідних заходів з боку України.

Власне так і відбулося. І тільки після 1999 р., коли кількість книжок, що вийшла друком в Україні, становила лише 21,9 млн прим. (це навіть нижче показника 1925 р.), влада під тиском громадськості зробила кроки в напрямі звільнення видавничої галузі від оподаткування. Однак закон України про надання суб'єктам видавничої справи податкових пільг було прийнято Верховною Радою України лише через рік поневірянь в її стінах, і час його дії обмежувався лише півтора роками. Цей закон, нині пролонгований у Податковому кодексі України, протягом десяти років викликав різку критику з боку деяких високопосадовців, які виступали за його скасування.

Однак, крім надання пільг, видавничу галузь жодним чином не було виділено із загального списку виробників промислової продукції. Більше того, навіть укази Президентів Л. Кучми (1998, 2000) та В. Ющенка (2006), спрямовані на надання організаційної, фінансової та адміністративної підтримки суб'єктам галузі з метою забезпечення її динамічного розвитку, не виконано й донині.

Управління книговидавництвом за минулі роки з повномасштабного перетворилося на фрагментарний вплив центрального органу влади лише на ті сектори

його сфери управління, де були бюджетні кошти й державна форма власності, залишивши поза увагою всі інші суб'єкти галузі, а також ті процеси, що відбуваються в ній.

Наприкінці 1980-х рр., незадовго до проголошення незалежності України, сумарний наклад книжок, виданих протягом року, налічував 189,5 млн прим. (8 449 назв). Середній тираж одного видання становив 22,5 тис. прим., а на одного жителя країни припадало 3,7 книги.

Минулого ж року сумарний наклад книжок, що вийшли друком в Україні, становив 45 млн прим. (22,55 тис. назв), середній наклад – 1 993 прим., а кількість книжок на душу населення – лише 0,98 прим.

Неозброєним оком видно, що статистика свідчить не на користь незалежної України. Мабуть, єдиний показник, який залишився майже незмінним у добу незалежності, порівняно з радянськими часами, – це співвідношення сумарних тиражів україномовної та російськомовної книги. Нині сумарний обсяг україномовної книги лише на кілька мільйонів перевершує обсяг російськомовної, що абсолютно не відповідає національній структурі населення нашої держави. Більше того, якщо вилучити з переліку україномовної книги шкільні підручники, які видаються за державним замовленням і не є учасником ринкових відносин, виявиться, що загальнодоступної україномовної книги зараз випускається значно менше, ніж російськомовної.

Ігнорування владою істинної ролі національної книги в суспільстві призвело до:

- порушення всіх традиційних і виправданих вимог щодо підготовки видання та апробації підручників для загальноосвітньої школи та скорочення щорічного асигнування бюджетних коштів на їхнє виробництво до рівня 30% від реальних потреб;
- поступового згортання або взагалі повного припинення фінансування центральним бюджетом бібліотек на поповнення фондів;
- припинення фінансування з центрального бюджету видання підручників для професійної та вищої школи;
- відсторонення держави від вирішення питань інвестування коштів у видавничу галузь та кредитування її суб'єктів з метою розвитку та модернізації діючих видавництв, поліграфічних підприємств, книгарень;
- зменшення кількості бібліотек, особливо з числа профспілкових та сільських, обмеження оплати праці сільських бібліотекарів половиною чи навіть чвертю офіційного посадового окладу;
- повної відсутності з боку держави осмислених послідовних і логічних дій, спрямованих на повернення книги в українське суспільство, популяризації книги і читання серед населення, особливо молодого покоління.

Усе це стало причиною:

- значного сумарного зменшення обсягів виробництва книжок в Україні за накладом до найнижчого в Європі рівня – менше однієї книги на рік на одного мешканця, й доведення середнього накладу до

1,9 тис. прим. однієї назви, що робить українську книгу недоступною для пересічного споживача;

- зменшення середніх накладів підручників для вищої школи та наукової книги до 300–400 прим. і, як результат, втрати державою однієї з основних можливостей системної й дійсно якісної підготовки кадрового потенціалу, спроможного до масштабного реформування технічної, технологічної і виробничої сфери країни;

– тотального відставання виготовлення підручників для загальноосвітньої школи від норм, встановлених законодавством, і від реальних потреб виховного та навчального процесу, а відповідно – поступової й системної моральної, культурної та освітньої деградації значної кількості молодих українців;

– втрати Україною пріоритетності в багатьох галузях науки, в яких вона, до проголошення незалежності, посідала чільні позиції, а також стрімкого, особливо в останні роки, зменшення кількості галузей господарства, динамічний розвиток яких забезпечувався за рахунок прикладних досліджень вітчизняної науки, та примітивізації виробничої сфери держави загалом;

– поступового захоплення (на 92–93%) книжкового сектору інформаційного простору держави імпортованою літературою, в основному російського виробництва, й витіснення вітчизняної книги на маргінесі;

– втрати Україною навіть тих ніш на світовому ринку високотехнологічної, наукоємної виробничої продукції, які вона мала за радянської доби, і перехід її на положення держави – постачальниці лише природної сировини та напівфабрикатів із неї, а також дешевої некваліфікованої робочої сили;

– ізоляції української літератури від світового та європейського літературного і культурного процесів, втрати Україною реальної можливості презентувати себе перед цивілізованим світом своїм творчим, культурним та літературним надбанням як країни з глибоким історичним корінням і великим літературним спадком;

– втрати переважною частиною населення України інтересу до читання; нерозуміння винятково позитивного впливу книги на процес розвитку людини як особистості; поступове витіснення книги і читання з переліку пріоритетних об'єктивних факторів, що впливають на соціальний статус громадянина, його просування кар'єрними сходами.

І це лише очевидні втрати, яких уже зазнала Україна в результаті відмови з боку влади національній книзі в її законному праві виконувати роль головного стратегічного продукту держави. І більшість проблем, які сьогодні є в нашій країні, – результат лише того, що нинішнім можновладцям свого часу розумні люди не вклали в руки відповідну книгу. Адже історія свідчить про те, що в цьому світі все повторюється – як події, так і проблеми, й людство вже давно напрацювало рецепти їхнього вирішення, записавши їх у розумні книги. Треба просто підійти до потрібної полиці й узяти ці книги.

Якщо уявити собі державу в образі людини, то роль кровотворного органа в ній виконують автор і видавець, а роль судин і капілярів – бібліотеки, від

національних до сільських. Автор продукує «кров» суспільства – знання, видавець надає цьому знанню такої форми, доводить до такого стану, щоб воно могло бути адекватно спожито будь-ким із числа громадян держави, а бібліотеки доносять цю «кров-знання» до найвіддаленіших куточків усього соціального організму, до його «рук», «ніг», нейронів «мозку», спонукаючи його до руху, дії, творення.

Нині ж ситуація з національною книгою така, що вона вже фактично неспроможна виконувати покладену на неї оцю «кровотворну» функцію; фінансовий стан вітчизняних бібліотек не дозволяє навіть ті жебрацькі залишки знань, які ще продукують автори і видавці, рознести по «знекровленій, анемічній» державі.

І тому, говорячи сьогодні про те, що втрачають українська книга та бібліотечна справа, насправді ми маємо на увазі, що в їх особі Україна втрачає своє найголовніше й найсуттєвіше надбання – ЛЮДИНУ.

Не можна підняти країну, реформувати її економіку, соціальну й політичну складові, науку, не підготувавши кадри, спроможні виконати складну, в першу чергу розумову, а не фізичну роботу. Підготувати ж такий кадровий потенціал без книги ніхто у світі ще не навчився.

Сьогодні українська книга – у тяжкому стагнаційному стані, і повернення її до активного життя, характерного для видавничих культурних індустрій будь-якої з європейських країн, вимагає визнання її на рівні держави національним стратегічним продуктом із розробленням державної стратегічної програми комплексного, системного і послідовного «лікування» видавничої галузі з прогнозованими наслідками цього процесу.

Будь-які намагання влади обмежитись у розв'язанні існуючих видавничих негараздів лише фрагментарними, несинхронізованими ні в часі, ні в логіці заходами, за аналогією з тими, що здійснювалися в попередні роки, скоріше нагадуватимуть спробу підмінити комплекс лікувальних дій манікюром людині, приреченій на загибель.

Однак увесь цей перелік проблем зводиться лише до одного запитання: чи спроможне, врешті-решт, політичне керівництво країни зрозуміти, що будь-які реформаційні потуги в будь-якій сфері життєдіяльності неможливі без національної книги як головного інструменту формування людської особистості, інтелектуальної еліти української нації і могутньої держави?

ІСТОРІЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

*Л. Бейліс, к. іст. н., завідувач сектору
Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»*

УДК 02:061,3(09)

ДО СТОРІЧЧЯ ПЕРШОГО БІБЛІОТЕЧНОГО З'ЇЗДУ

Статтю присвячено унікальній події в історії бібліотек Російської імперії – Першому Всеросійському бібліотечному з'їзду, в якому активну участь взяли українські бібліотекарі. На ньому на високому науковому рівні розглядалося багато актуальних проблем бібліотечної практики, а в матеріалах і резолюціях закладено значний комплекс прогресивних ідей.

Ключові слова: *Перший Всеросійський бібліотечний з'їзд, бібліотечна справа, академічні і народні бібліотеки, професійні права бібліотекаря, бібліотекознавство.*

У червні 2011 р. виповнилося 100 років від часу проведення в м. Санкт-Петербурзі Першого Всеросійського бібліотечного з'їзду. Ця подія стала значущою в історії нашої галузі, оскільки багато в чому визначила подальший розвиток теоретичного і практичного бібліотекознавства, стала першим у Російській імперії прикладом звернення бібліотечної спільноти до суспільства із закликком вважати справою всенародного та державного значення запровадження у бібліотечну галузь засад професіоналізму, наукового підходу й правової захищеності, а також забезпечення гідного соціального статусу для кваліфікованих фахівців.

На початку ХХ сторіччя в Росії з'явилася значна кількість бібліотек, різних за призначенням, формою власності та обсягом фондів: земські, академічні, міські громадські, приватні, дитячі, заводські, народні сільські тощо. Але їхній стан, включаючи якість та

організацію фондів, охоплення населення, рівень впливу на суспільство і окремих громадян, був надто низьким та дедалі погіршувався. Університетськими книгозбірнями з великими фондами керували професори, які не знали на бібліотечній справі та вважали, що цими закладами має користуватися обмежена кількість науковців, викладачів і студентів. Тому бібліотеки поступово перетворювалися в омертвілі книгосховища. Громадські ж бібліотеки часто-густо очолювалися недостатньо освіченими, випадково-вими людьми і через це також не виконували свого призначення. Платня бібліотекарів була дуже низькою, що також не сприяло фаховому вдосконаленню працівників і залученню професійно підготовлених людей. За свідченням О. Плотнікова, тогочасний стан бібліотек Росії характеризувався «безправ'ям бібліотек народних і громадських, невизначеним становищем бібліотек академічних,

внутрішньою невпорядженістю тих та інших, повною, через відсутність місцевих і центральних органів, роз'єднаністю бібліотечних працівників» [6, с. 1].

Тим часом початок ХХ століття був ознаменований у Росії трьома знаменними подіями в житті бібліотек: у 1908 р. було засновано перше Товариство бібліотекознавства, 1910 р. воно випустило перший номер журналу «Библиотекарь», а в червні 1911 р., враховуючи бажання і настрої російських бібліотекарів, занепокоєних сумним становищем своїх книгозбірень, – скликало Перший Всеросійський бібліотечний з'їзд, де розглядалися питання бібліотечної справи.

Важливою обставиною в передісторії з'їзду стала можливість для деяких російських фахівців (Л. Хавкіна, А. Калишевський, Є. Гейнц, Б. Бондарський, М. Сафронєєв, К. Рубинський) відвідати країни Західної Європи і США для ознайомлення з організацією в них бібліотечної справи. Рівень галузі в цих країнах виявився разуче вищим. Зокрема, виявилось, що в Австрії для роботи в науковій бібліотеці було необхідно мати диплом доктора і не менше року попрацювати в іншій книгозбірні. В Англії до зачислення на штатну посаду треба було два роки попрацювати волонтером у Королівській бібліотеці, а у Франції і Бельгії – скласти іспит з бібліотекознавства і бібліографії. Закони цих країн передбачали свої механізми фінансового забезпечення книгозбірень [4].

З'їзд справедливо називався Всеросійським, оскільки, за підрахунками Т. Новальської, «крім делегацій Москви і С.-Петербурга, які були найчисленнішими, представлено ще 34 губернії (Київська, Харківська, Томська, Саратовська, Миколаївська, Бакинська, Симбірська та ін.). Усього в роботі з'їзду взяло участь 346 делегатів і близько 200 запрошених гостей. Україну на з'їзді представляло 26 делегатів, серед них: бібліотекарів міських громадських бібліотек – 9 осіб, навчальних закладів – 9; земських бібліотек – 3; по одному представнику від дитячої, приватної, заводської, бібліотеки при залізницях та Товариства грамотності.

Найбільш представницькою була делегація м. Харкова – 7 осіб, київських бібліотекарів – 5, із Луганська – 3 особи; по два делегати від міст Херсона та Миколаєва та по одному представнику з Одеси, Полтави, Бердичева, Бердянська, Ніжина, Керчі та Чугуєва.

Активну участь в роботі з'їзду взяли бібліотекарі, які в майбутньому стали видатними науковцями-бібліологами: К. Рубинський, С. Сірополко, І. Дриженко» [5].

Саме К. Рубинському, бібліотекарю Харківського університету, було доручено зробити на з'їзді засадничу співдоповідь «Стан бібліотечної справи в Росії та інших державах», в якій він, зокрема, наголосив, що головним гальмом у розвитку російських бібліотек є незадовільне службове і матеріальне становище бібліотекаря, низькі вимоги до нього як до професіонала, низька зарплатня та правова незахищеність. Зазначивши, що «турбота про бібліотеки з середини минулого [XIX] століття стає однією з найбільш серйозних у всіх

державих, і служіння бібліотечній справі є одним із важливих державних обов'язків» [6, ч. 2, с.1], він рекомендував вивчити досвід колег із Західної Європи та США і стверджував, що економічний прогрес, зокрема Америки, найтісніше пов'язаний із бібліотеками: «Завдяки їм, усе, що виходить нового в галузі науки, техніки, торгівлі, промисловості, господарства, – все тут же стає відомим всім і кожному». К. Рубинський визначив складовими, що зумовлюють успішну діяльність бібліотек, гарантований бюджет, добре підготовлених фахівців та сучасне обладнання. Важливими критеріями правильно організованої справи в академічних бібліотеках доповідач вважав найбільш повну віддачу від накопиченого фонду і перехід цих закладів від обслуговування вузького кола науковців та учасників навчального процесу до популяризації науки серед широких верств населення, зрештою – до просвітницької діяльності, яка «продовжує працю педагога». «Двері бібліотек, – зазначав доповідач, – повинні бути відчиненими для всього народу, і що ширше їхня діяльність, то більше відповідають вони своєму призначенню» [6, ч. 2, с. 6].

Уже в цій доповіді методично закладено підвалини того, що нині зветься соціокультурною діяльністю, зокрема, зазначено, що американські бібліотекарі «перетворили бібліотеки в школи: у бібліотеках є аудиторії і в них читаються лекції, аби зацікавити публіку тим чи іншим питанням, а потім до її послуг і книги в сусідній кімнаті» [6, ч. 2, с. 8].

Аргументовано охарактеризувавши стан російських академічних і народних бібліотек як незадовільний, доповідач наголосив на тому, що покращання ситуації можливе лише за умови, коли розвиток книгозбірень в очах російського суспільства стане таким само важливим державним питанням, яким воно є в інших державах світу.

Вузлові проблеми розглядалися в підготовленій до з'їзду К. Рубинським та Є. Добржанським «Записці щодо заходів, необхідних для покращання постави бібліотечної справи в академічних бібліотеках». Пропозиції, що містилися в ній, мали практичний характер. Згідно з ними, до бібліотекаря як до фахівця висувалися такі вимоги: наявність вищої і спеціальної бібліотечної освіти, володіння іноземними мовами та попередня практична підготовка. Відповідно пропонувалося відкриття принаймні двох кафедр бібліотекознавства (в Санкт-Петербурзькому і Харківському університетах) і можливості стажування у великих бібліотеках країни. Бібліографія мусила стати університетським курсом, обов'язковим для майбутніх бібліотекарів. Зазначалося, що умови бібліотечної служби і платня повинні бути такими, щоб «мати можливість вимагати від кандидатів на ці посади відповідної підготовки».

Автори «Записки...» конкретизували зміст бібліотекознавства як науки (вчення про бібліотеки; класифікація бібліотек; історія і статистика бібліотечної справи), а також далекоглядно підкреслили наявність міждисциплінарних зв'язків між бібліотекознавством та іншими науками.

Однак більшістю учасників з'їзду було прийнято резолюцію щодо здобуття бібліотечного фаху на

спеціальних вищих бібліотечних курсах. Але цю розбіжність із пропозиціями «Записки...» не варто перебільшувати, оскільки всі погодилися з думкою про необхідність спеціальної бібліотечної підготовки на базі вищої освіти (середньої – для допоміжного персоналу), а порядок набуття цих знань – це вже нюанси.

К. Рубинський зауважив, що підвищення вимог до бібліотекаря передбачає і закріплення за ним відповідних професійних прав. Його виступ на з'їзді «Бібліотечні комісії в академічних бібліотеках» із пропозицією точно розрізнити права бібліотечних комісій при університетах (до яких входила адміністрація й професори, не обізнані з бібліотечною справою) та бібліотекарів був адекватно віддзеркалений у резолюції з'їзду: «...самодіяльність бібліотечно-го персоналу є кращою гарантією правильного і успішного розвитку академічних бібліотек».

Принципово важливою для з'їзду була співповідь бібліотекаря Імператорської військово-медичної академії О. Войнич-Сяноженцького, спрямована на утвердження бібліотекознавства як самостійної науки, а бібліотечної справи – як самостійної і особливої галузі, що потребує специфічних знань, умінь та навичок, котрих можна набути лише під час відповідно спрямованого навчання – як теоретичних курсів, так і практики. Як стверджував доповідач, без закріплення у свідомості суспільства цих істин є неможливим розв'язання проблем, пов'язаних із призначенням на посаду бібліотекаря непідготовлених людей, а також низькою оплатою їхньої праці, зuboжінням і стагнацією бібліотек.

Щодо особливостей бібліотечної професії на з'їзді відбулася дискусія. Якщо О. Войнич-Сяноженцький підходив до бібліотечного фаху в основному з позиції техніки, то його опоненти, і серед них С. Масловський, наполягали на тому, що бібліотекар – це професія науковця. Дискусія не втрачає своєї актуальності й нині.

У матеріалах з'їзду, зокрема в його резолюціях, закладено значний комплекс прогресивних ідей, згодом повністю або частково втілених у життя. Це допуск до набуття фаху осіб обох статей, ідея підвищення окладів через кожні п'ять років вислуги і т. ін.

З'їзд з обережністю підтримав десяткову систему класифікації М. Дьюї. Прийнявши ідею створення каталогу російських бібліографічних видань, він заклад підвалини для створення в країні систематизованої вторинної бібліографії. Було підтримано ідею книгообміну між академічними бібліотеками «за неопосередкованими зв'язками бібліотекарів»; погоджено думку щодо необхідності створення Центрального бюро для сприяння перерозподілу дублетів і надання довідок з питань організації бібліотек; сформульовано ідею побудови територіальних бібліотечних мереж на чолі з центральними бібліотеками. Тобто вже тоді були зрозумілі переваги централізації окремих процесів – як у шляху книги, у роботі з обмінно-резервними фондами, так і в організації методичного забезпечення.

З'їзд висловився за відмову від нерухомої («кріпосної») системи розстановки книг на користь роз-

ташування за форматами у хронологічному порядку. Було вироблено важливі принципи щодо політики формування і структури фондів. Це стосується наявності масивів белетристичних, наукових, прикладних та релігійних видань літературними мовами тих національностей, які мешкають у даній місцевості. Запити читачів мають враховуватися, навіть коли вони не зовсім збігаються із загальними принципами формування фондів.

На з'їзді було закладено основи територіального (на рівні повітів, міст) фінансування бібліотек. Також, для демократичного врядування ними, передбачалося створення бібліотечних рад з участю повітових або думських чиновників, бібліотекарів, читачів, членів сільських товариств. Було висунуто ідею обов'язкового безкоштовного примірника від місцевих органів самоуправління для всіх громадських книгозбірень, а для громадських бібліотек губернського рівня – від усіх центральних урядових органів і закладів.

Резолюціями з'їзду передбачено створення системи диференційованого та загальнодоступного обслуговування дітей (окремі відділи або дитячі бібліотеки), а також «місцевих», тобто краєзнавчих відділів. Декларувалися бездозвільний принцип відкриття бібліотек і закриття їх лише в судовому (а не в адміністративному) порядку; вільні від зовнішніх адміністративних впливів правила комплектування цих закладів.

Демократизм і просвітницька спрямованість бібліотек підкреслювалася вимогою не чекати читача, а активно запрошувати до читання якомога широкі верстви населення, залучаючи для цього, там, де це доцільно, волонтерів.

Перший Всеросійський бібліотечний з'їзд (другий такий форум, запланований на 1913 р., не відбувся), за словами О. Ажеєвої, «залишається унікальною подією в історії бібліотек дореволюційного періоду», оскільки на ньому було висунуто і обговорено «широке коло питань бібліотечної практики, які були поставлені на такому високому науковому рівні, що насправді стали енциклопедією бібліотекознавства» [1, с. 107].

Таким чином, згадуючи досвід наших попередників у професії, ще раз переконаємося в її важливій гуманістичній місії, у спадкоємності демократичних позицій і принципів професіоналізму.

Список використаної літератури

1. Ажеєва Е. Ю. Из истории первого библиотечного съезда России / Е. Ю. Ажеева // Библиотековедение. – 2007. – № 1. – С. 102–107.
2. Березюк Н. М. «Один из лучших знатоков библиотечного дела в России» / Н. М. Березюк // Библиотековедение. – 2009. – № 6. – С. 78–82.
3. Березюк Н. М. К. И. Рубинский и Л. Б. Хавкина – основоположники Харьковской библиотечной школы: фрагменты истории / Н. М. Березюк // Науч. и техн. б-ки. – 2009. – № 5. – С. 93–103.
4. Березюк Н. М. Люди завидовали мне... : (К. И. Рубинский о профессии библиотекаря) / Н. М. Березюк // Науч. и техн. б-ки. – 2000. – № 7. – С. 69–78.
5. Новальська Т. Визначна віха в історії бібліотечної справи : (Перший Всерос. з'їзд з бібл. справи, 1911 р.) // Бібл. вісн. – 2005. – № 4. – С. 17–22.
6. Труды Первого Всероссийского съезда по библиотечному делу, состоявшегося в С.-Петербурге с 1-го по 7-ое июня 1911 г. : в 2 ч. – СПб. : Тип. М. Меркушева. – 1912. Ч. 1. – 1912. – VI, 224 с. Ч. 2. – 1912. – 439 с.

УДК 727.8

БУДІВЛЯ ОСНОВНОГО КНИГОСХОВИЩА НПБУ (Сторінки зі 100-літньої історії)

У статті висвітлено столітню історію споруди колишнього зернового елеватора Л. Бродського, яка після реконструкції і добудови в 1970-х рр. уже 30 років є основним книгосховищем НПБУ, розрахованим на зберігання 4 млн. томів. Викладено перипетії будівництва й експлуатації елеватора, визнаного згодом пам'яткою промислової архітектури Києва поч. ХХ ст., його долю у 1920-х–1960-х рр., особливості функціонування споруди як книгосховища.

Ключові слова: зерновий елеватор Л. Бродського, пам'ятка промислової архітектури, НПБУ, книгосховище, вимоги до експлуатації книгосховищ.

ПЕРЕД будь-якою великою бібліотекою, особливо якщо вона має статус національної чи державної, часто постає проблема пошуку вільних чи нових приміщень для розміщення безперервно зростаючих фондів та нових структурних підрозділів. Навіть якщо для неї спроектовано і збудовано нове приміщення «із запасом», з урахуванням майбутнього розширення, досить швидко резервні площі «з'їдаються» новими фондами та підрозділами й знову доводиться шукати нових площ. У науковій літературі це явище охарактеризовано як «вічний супутник бібліотек, що перешкоджає їхньому розвитку» [1, с. 6]. В умовах мегаполісів, де гостро бракує вільної землі, особливо в центрі міст, далеко не завжди є можливість прибудувати до бібліотечних споруд нові книгосховища та інші службові приміщення. Тому майже всі сучасні великі бібліотеки світу, що володіють багатомільйонними фондами, розташовуються в кількох відокремлених приміщеннях, мають кілька філій, які часто досить віддалені одна від одної. Це, звичайно, створює багато незручностей як для бібліотечних працівників, так і для користувачів книгозбірень, але з цим доводиться миритися.

Така сама проблема постала й перед Державною республіканською бібліотекою (ДРБ) УРСР ім. КПРС (тодішня назва Національної парламентської бібліотеки України) вже через 3–4 роки після того, як вона в 1957 р. отримала статус головної книгозбірні республіки, державного універсального депозитарію, здобула право на комплектування обов'язковими союзним і республіканським примірниками творів друку. Сумарний обсяг фондів бібліотеки зростав настільки стрімко (до 400–500 тис. прим. щороку), що навіть започаткування в 1960–1970-х рр. кількох філіальних книгосховищ, розміщених на перших та підвальних поверхах житлових будинків у різних куточках Києва (на Березняках, Печерську, Чоколівці, в Голосіїві та ін.), проблему розміщення нових надходжень видань вирішувало лише на короткий час. Керівництву бібліотеки доводилося постійно клопотатися перед урядовими інстанціями і київською владою про виділення нових приміщень для фондів. Значно погіршилося обслуговування читачів, яким доводилося тривалий час чекати, поки замовлену ними літературу буде доставлено з філіальних книгосховищ до головного корпусу бібліотеки на вул. Кірова (нині – вул. М. Грушев-

ського, 1). Питання про прибудову до цього корпусу нового книгосховища навіть не порушувалося, бо, по-перше, це не дозволяло зробити складний рельєф високого дніпровського пагорба, по-друге, багатопверхова споруда сховища спотворила б архітектурно-просторовий ансамбль центральної частини Києва.

Після того, як у 1967–1968 рр. зайшло у безвихідь питання про виділення в тимчасове користування чергового приміщення для розміщення фондів (цього разу – на території Державного історико-культурного заповідника «Києво-Печерська лавра»), на урядовому рівні в 1968 р. було прийнято рішення щодо надання бібліотеці земельної ділянки площею 1,5 га на лівому березі Дніпра, на території Микільської Слобідки (нині тут житловий масив Лівобережний, поблизу однойменної станції метрополітену), для проектування й будівництва до 1980 р. нового книгосховища, розрахованого на 6 млн томів. У СРСР книгосховищ такої ємкості на той час не існувало. Керівництву бібліотеки навіть вдалося виклопотати в Київському міськвиконкомі рішення про збільшення ділянки більше ніж утричі – до 5,0 га.

Замовлення на проектування було розміщено в інституті «Київпроект». Це завдання перебувало на контролі ЦК Компартії України, а загальна вартість будівництва попередньо оцінювалась у 2,5 млн крб. Однак досить швидко стало зрозуміло, що через необхідність здійснення гідронамиву ґрунту заввишки 2,5–3 м, складнощі проектування, частину якого могли виконати лише в Москві, вартість будівництва значно перевищить запланований обсяг.

Зрештою, розв'язання проблеми виявилось зовсім неочікуваним. Приміщення під нове книгосховище було знайдено майже в центрі Києва – на Подолі, в районі літописного Боричевого узвозу (назва збереглася до наших часів), поблизу Поштової площі, і, що є найсуттєвішим, досить близько від головного корпусу бібліотеки. Це була будівля колишнього зернового елеватора Бродського. Хто був ініціатором його перетворення на книгосховище, кому першому це спало на думку, на жаль, невідомо. Між тим історія цієї споруди є досить цікавою і заслуговує на окрему розповідь.

Майданчик під елеватор у районі сучасної Поштової площі було обрано не випадково. Саме в цьому місці, яке образно називають «воротами Подолу», ще

з часів Київської Русі був дніпровський транспортний вузол, тобто київська гавань, де швартувалися великі й дрібні річкові судна, котрі перевозили різноманітні вантажі, у тому числі зерно та борошно. У повоєнний час тут збудували Річковий вокзал. Історію промислових будівель у цій частині Подолу свого часу дослідив відомий киевознавець М. Кальницький [3].

Задля мінімізації затрат на транспортування збіжжя і його переробку на Боричевому узвозі ще в 1857 р. було збудовано перший у Києві паровий млин. Спорудив його купець 1-ї гільдії Андрій Глезер на території своєї садиби. У 1870 р. млин став власністю родоначальника головної київської гілки знаменитої династії цукрозаводчиків-мільйонерів та благодійників Ізраїля Бродського, котрий, як відомо, був одним із засновників і меценатів Київської російської публічної бібліотеки – попередниці сучасної НПБУ. Наступним власником став його син Лазар. Бродські прикупили сусідні ділянки і значно розширили виробництво. Зокрема, в 1888 р. замість порівняно невеликого млина вже діяв великий чотириповерховий корпус. Однак три роки по тому через іскру в підшипнику вала зерноочисного відділення ця будівля згоріла вщент [3].

Л. Бродський із компаньйонами в 1890-х рр. збудував на цьому ж місці гігантський елеватор парового млина акціонерного Товариства «Київський паровий борошномельний млин» (починаючи з 1904 р., після смерті засновника товариства, воно скорочено називалося вже «Лазар Бродський»). Однак споруджене інженером Ейхенвальдом механізоване зерносховище, що складалося з трьох дерев'яних башт, у ніч з 14 (27) на 15 (28) липня 1906 р. повністю згоріло внаслідок величезної пожежі, що зачепила навіть головне приміщення поштового двору (збереглося до наших днів) на протилежному боці Боричевого узвозу.

Проте і після другої пожежі, збитки від якої оцінювались у півмільйона рублів, млин відродили. Вже через рік інженер Ч. Волкенштейн розробив проект повністю цегляного, на міцному кам'яному фундаменті, елеватора, розрахованого на зберігання 1 млн пудів зерна (приблизно 15–16 тис. тонн) і з проектною потужністю млина в 3 млн пудів на рік. На той час цей елеватор був одним із найбільших не лише в Російській імперії, а й у світі. На підприємстві працювало 185 людей, зокрема відомий у майбутньому політичний і державний діяч, фактичний керівник України (генеральний секретар ЦК КП(б)У) в 1925–1928 рр. Л. Каганович (у своїх мемуарах він згадує про надзвичайно важкі умови праці на елеваторі та організований ним виступ-протест вантажників, за що і був звільнений з роботи).

Новий елеватор, враховуючи його колосальні на той час розміри, звели дуже швидко – за два роки. Цього разу під час будівництва було вжито всі можливі протипожежні заходи. Вони цілком себе виправдали, коли споруду млина спіткала третя пожежа. Трапилося це восени 1920 р. (за іншими відомостями – 1918 р.), коли внаслідок розрухи пожежні служби Києва були майже розвалені. Елеватор, що сусідив із млином, вцілів, але надалі за своїм прямим призначенням використовувався лише після деякої перерви і досить короткий час.

Споруду елеватора спроектовано у вигляді колональної середньовічної цегляної базиліки, увінчаної прямокутною зубчастою баштою. Три стіни будівлі були повністю глухими, вікна залишені тільки у східній, фасадній стіні, що виходить у бік Дніпра. Завдяки башті, масивності всієї споруди та її помітному висотному домінуванню над традиційно малоповерховим Подолом, фасадній стіні, оформленій у модернізованому романо-готичному стилі, виступам у стінах (т. зв. лопаткам) і за загальним абрисом елеватор здавляв нагадував уславлену культову споруду в Парижі, тому київські гострослови прозвали його Notre Dame de Podol. Інша поширена «народна» назва – «млин Бродського» – є помилковою, оскільки як млин будівля ніколи не використовувалася. Сам млин, що, як відомо, згорів під час громадянської війни, розміщувався поряд. У 1960-х рр. на його місці, а саме на розі вулиць Ігорівської і Набережно-Хрещатицької, збудували звичайний п'ятиповерховий житловий будинок.

Товщина стін у цокольній частині споруди елеватора перевищує один метр. Усередині нього частину обсягу було поділено перекриттями на 9 ярусів. З тильного боку до елеватора примикав двоповерховий будинок т. зв. мебльованих кімнат «Дніпровський порт» (напівготель, напівпансіон), відомий тим, що в 1894–1896 рр. тут мешкав і творив російський письменник О. Купрін. Цей будинок як аварійний був знесений у серпні 1982 р., а згодом відновлений у старих формах із добудовою третього поверху. Нині в ньому розміщується Головне контрольно-ревізійне управління Державної ревізійної служби України.

Після пожежі 1920 р. елеватор декілька років стояв пустою, оскільки у тогочасної київської влади в умовах тотального занепаду всієї економічної інфраструктури міста не було коштів як на його ремонт, так і на розбирання дощенту згорілого сусіднього млина. Надалі елеватор використовувався як малопотужне зерносховище та складське приміщення. Після війни, коли на Набережно-Хрещатицькій вулиці, ближче до Рибальського острова, було споруджено типовий, повністю механізований бетонний елеватор баштового типу, будівля на Боричевому узвозі остаточно втратила своє первісне призначення [4]. Відомо, що розглядалися проекти розміщення тут ломбарду, Палацу спорту «Спартак». Однак використання величезної споруди під такі об'єкти було явно нераціональним.

Зрештою, 16 березня 1970 р. Київський міськвиконком ухвалив рішення про передання будівлі колишнього елеватора за адресою Боричів узвіз, 13 на баланс Міністерства культури УРСР з метою розміщення в ній книгосховища ДРБ УРСР ім. КПРС. На користь цього доволі несподіваного рішення спрацьовували такі аргументи: споруда була у відмінному стані й завдяки капітальним стінам могла експлуатуватися кілька століть; за всіма своїми характеристиками вона дуже добре підходила для використання як книгосховища на кілька мільйонів томів, що давало можливість на багато років закрити хронічну проблему пошуку вільних площ під розміщення невинно зростаючих обсягів фондів головної бібліотеки України; для введення будівлі в експлуатацію потрібно було лише деяке її інженерне переоблад-

нання під системи вентиляції, електропостачання, протипожежної безпеки тощо, в той час як зведення нової споруди «з нуля» вимагало б багатомільйонних асигнувань і кількарічних проектувального та будівельного циклів; елеватор розташовано на невеликій відстані від головного корпусу бібліотеки (при проїзді громадським транспортом – одна зупинка, пішки і автотранспортом – 10–15 хвилин); нормальне транспортне сполучення з іншими районами Києва (великим плюсом було також відкриття у найближчій перспективі станції метрополітену «Поштова площа»). Серед недоліків називали загрозу затоплення перших поверхів книгозбірні під час великої повені (втім, ця загроза була суто теоретичною, а за умови відведення перших поверхів під технічні служби для книжкового фонду небезпеки взагалі не виникало), сильну загазованість повітря через великий транспортний потік, а також занадто малу площу прилеглої території. Але, пропри ці мінуси, переобладнання колишнього елеватора Бродського під книгосховище на той час було для бібліотеки ледь не ідеальним шляхом виходу із затяжної кризи пошуку вільних площ.

Генеральним підрядником з реконструкції споруди було призначено найавторитетнішу будівельну організацію міста – трест «Київміськбуд». Проектувальні роботи покладено на інститут «Головквипроєкт» (керівник робіт – О. Перченков). Ввести споруду в експлуатацію передбачалося до кінця 1974 р. Ще в 1969-му в бібліотеці було створено спеціальний структурний підрозділ – відділ будівництва й архітектури, а також запроваджено посаду заступника директора з будівництва.

Проект реконструкції розроблявся протягом 1971 р. Надалі було прийнято відповідну постанову Ради Міністрів УРСР, згідно з якою в 1972–1974 рр. планувалося здійснити перебудову приміщення елеватора під книгосховище бібліотеки, розраховане на 4 млн томів. Крім того, передбачалося прибудувати до книгосховища корпус службово-виробничого призначення площею понад 1 000 м² із двома читальними залами на 150 місць. Також потрібно було виконати значний обсяг робіт із підключення до споруди систем електропостачання, каналізації, тепlopостачання, здійснити її телефонізацію, радіофікацію, встановити й ввести в експлуатацію вантажний підйомник та пасажирський ліфт, змонтувати і запустити складні системи вентиляції, протипожежної сигналізації в усіх приміщеннях і багато інших будівельно-монтажних та ремонтних робіт. Найпершою проблемою, яку потрібно було вирішити, стало відведення ґрунтових вод із будівлі.

Роботи на об'єкті виконували різні організації та управління, що входили до складу «Київміськбуду». Проте, незважаючи на те, що реконструкція перебувала на контролі ЦК КПУ, Ради Міністрів УРСР, республіканського Міністерства культури, Київського міськвиконкому, роботи виконувалися надто повільно, асигнування освоювалися лише частково [5]. На критику, в тому числі у пресі, письмові й усні прохання та вимоги прискорити темп робіт керівництво «Київміськбуду» майже не реагувало, на наради не з'являлося [6]. Будівельників постійно перекидали на

інші об'єкти. За таких темпів робіт швидко стало зрозумілим, що вкластись у планові строки здачі нового книгосховища (до кінця 1974 р.) нереально. У 1974 р. ЦК КПУ призначив новий термін введення споруди в експлуатацію – кінець 1976 р. Але і цей термін керівники будівельних організацій зірвали, темпи будівництва уповільнилися ще більше.

Задля прискорення темпів та належного контролю за якістю робіт у штат бібліотеки на період реконструкції було введено посаду заступника директора з будівництва. Її обійняв досвідчений будівельник М. Печак. Але і йому, а особливо директору бібліотеки В. Бабичу, доводилося витратити багато часу, енергії, аби не було відхилень від графіків. В. Бабич у 1970-х рр. фактично мав подвійне навантаження: крім власне вирішення повсякденних суто бібліотечних питань, він мусив постійно перейматися проблемами будівництва.

Основні будівельні роботи на Подолі тривали до кінця 1980 р. Якщо врахувати, що на початку ХХ ст. величезну споруду елеватора було збудовано за два роки майже без будівельної техніки й засобів механізації, а в 1970-х рр. на реконструкцію вже повністю збудованої споруди із застосуванням найсучаснішої на той час техніки пішло дев'ять років замість запланованих трьох, то такі «темпи» роботи будівельників і монтажників не можуть не шокувати. В окремі періоди на важких фізичних та малокваліфікованих роботах працювали й співробітники бібліотеки.

Слід зазначити, що колишній елеватор було перетворено на складну в інженерно-технічному плані споруду: підведено різні комунікації – електропостачання (з прибудовою трансформаторної підстанції), водогін, каналізацію, парове опалення, телефонні лінії; змонтовано пристрої примусової вентиляції й кондиціонування в книгосховищах, автоматичну станцію хімічного пожежогасіння, різну контрольно-вимірвальну і сигнальну апаратуру, пасажирський ліфт, два вантажні підйомники тощо.

Державна приймальна комісія у складі 15 осіб – керівників різних організацій і установ на чолі із заступником міністра культури УРСР П. Сергієнком після всебічного обстеження об'єкта 30 грудня 1980 р. підписала акт приймання в експлуатацію будівлі під книгосховище з оцінкою «добре». Це був своєрідний і довгоочікуваний подарунок колективу та читачам бібліотеки на новий, 1981 рік. Загальна вартість витрат на будівництво становила 2,038 млн руб. [7].

Офіційно, відповідно до наказу по бібліотеці, освоєння нового книгосховища розпочалося з 18 квітня 1981 р. Протягом кількох місяців із головного корпусу і філіальних книгосховищ сюди звозили літературу, яку розставляли на полицях на відведених для неї поверхах (ярусах) у форматно-нумераційному порядку. Враховуючи величезний обсяг фондів (було переміщено майже 2 млн прим. документів), це була непроста робота, в якій брав участь майже весь колектив книгозбірні.

Новому книгосховищу, яке в НПБУ набуло статусу головного, вже 30 років. Нині без нього неможливо уявити діяльність бібліотеки. Також у цій будівлі на всіх поверхах, за винятком першого, який займа-

ють інженерно-технічні служби, поліграфічна дільниця, реставраційна майстерня та ін., приблизно 10% загальної площі переобладнано у приміщення для різних структурних підрозділів бібліотеки – відділів зберігання документних ресурсів, рідкісних і цінних книг, обмінного і резервного фондів, редакційно-видавничого, МБА, Інформцентру з питань культури та мистецтва тощо. Таких поверхів сім (відносно ярусів книгосховища вони не скрізь розміщуються на одному рівні та мають набагато вищі стелі).

Спливає час. В останні роки помітно змінилися й суттєво ускладнилися функції та завдання, що покладаються на НПБУ. Без головного книгосховища на Подолі виконувати їх у належному обсязі й своєчасно було б неможливо. Помітно змінився і сам Київ, точніше, його архітектурні риси та містобудівна політика. В останні роки впритул до основного книгосховища бібліотеки виросла ще більша за висотою і обсягом споруда модерного готельно-офісного центру. Через неї велетенський колишній елеватор (йому, як і головному корпусу бібліотеки, зовсім недавно виповнилося 100 років), котрий увесь цей час був однією з домінуючих точок Подолу, нині став майже непомітним, особливо з боку Дніпра.

Сторічний ювілей споруди, яку справедливо визнано пам'яткою промислової архітектури Києва початку ХХ століття, є зручним приводом для того, щоб згада-

ти непрості перипетії будівництва та існування колишнього зернового елеватора, який уже три десятиліття успішно функціонує як бібліотечно-інформаційний комплекс; і для привернення уваги громадськості до проблеми збереження історичної забудови Києва, неповторної атури мальовничого старовинного Подолу, осередків культури в столиці України, адже, як свідчать події останніх років, навіть старі стіни метр завтовшки, які ще можуть стояти віками, бувають беззахисними, коли йдеться про меркантильні інтереси нинішніх можновладців і скоробагачків.

Список використаних джерел

1. Хахалева Н. И. Перспективы развития национальной системы депонирования документов / Н. И. Хахалева // Библиотечное дело – XXI век : науч.-практ. сб. – М., 2002. – № 2. – С. 5–14.
2. Державний архів Київської області. – Ф. 178, оп. 6, спр. 10. – Арк. 51–54.
3. Историческая застройка XIX века. Усадьба по ул. Боричев взвоз, 13 в г. Киеве : Ист. записка / Архит.-проект. кооператив «Реставратор» ; сост. М. Кальницький. – К., 1992. – 92 с., ил. – Ротапринт.
4. Ієвлева В. Пам'ятки індустріального розвитку Києва кінця ХІХ – першої третини ХХ століття / Валерія Ієвлева. – К. : Прес-КІТ, 2008. – 248 с.
5. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО). – Ф. 5116, оп. 1, спр. 268. – Арк. 192–195.
6. Бабич В. Ну и темпы! : [Про реконструкцію колишнього елеватора] // Правда України. – 1976. – 24 нояб.
7. ЦДАВО. – Ф. 5116, оп. 19, спр. 1437. – Арк. 1–9.

ПРОЕКТИ І РОЗВІДКИ

*Ю. Амелченко, директор
Одеської обласної універсальної
наукової бібліотеки ім. М. Грушевського,
заслужений працівник культури України*

БІБЛІОТЕЧНИЙ ПРОЕКТ «ЧИТАЮЧА ОДЕЩИНА»

СЬОГОДНІ перед бібліотечною спільнотою постала проблема, про яку майже три десятиріччя тому попереджали деякі вчені. Йдеться про «кризу читання», що спостерігається в усьому світі й в Україні.

Інновації в бібліотечній справі, впровадження комп'ютерних технологій привели до того, що сучасний читач відрізняється від читача 90-х років минулого століття, і сьогодні ми здебільшого називаємо його користувачем. У професійній пресі дедалі частіше досить серйозні вчені обговорюють питання заміни термінів «бібліотека» і похідного від нього «бібліотекар» як архаїчних назв установи і професії в інформаційному суспільстві на «інформотеку» та «соціоінфолог», де в основі лежить не «біблію» – «книга», а «інфо» – інформація.

Враховуючи зазначені тенденції і прагнучи з'ясувати ситуацію з читанням, що склалася в регіоні, Одеська ОУНБ ім. М. Грушевського провела дві соціологічні розвідки – дослідження «Бібліотека: що потрібно сучасному громадянину» і бліцопитування молоді «Ваше визначення читання як форми відпочинку». До участі в останньому було запрошено студентів, молодих спеціалістів, учнів, тобто тих, хто

сьогодні є найбільш активною частиною читацького контингенту в більшості бібліотек. Майже 60% респондентів відповіли, що не вважають читання формою відпочинку, позиціонують його як важку працю, «старомодне заняття», котре втратило престиж, тому читають тільки в разі потреби.

Одержавши такі, досить тривожні результати, рада директорів обласних та центральних бібліотек Одеського регіону ініціювала бібліотечний проект «Читаюча Одещина», до участі в якому залучено Одеську організацію Національної спілки письменників України, фахівців Південноукраїнського педагогічного університету ім. К. Ушинського, обласну газету «Одеські вісті», три телевізійні канали. Проект має на меті культивування читання з метою просвітництва, духовного розвитку, інтелектуалізації особи. Глибинний задум його реалізації полягає й у тому, що осмислене, цілеспрямоване читання є складовою культурної безпеки та духовного потенціалу нації.

Проект передбачає поєднання новітніх інформаційних і суто традиційних бібліотечних технологій. Його виконання неможливе без упровадження бібліотечних інновацій як наслідку творчого зростання бібліотекарів. Саме творче ставлення до своєї роботи

досить часто дозволяє компенсувати певні негативні фактори (незадовільні умови праці та матеріальне забезпечення бібліотек, обмежене зростання заробітної плати, недостатні можливості для кар'єрного росту, деякі рутинні посадові обов'язки). Відповідно, до всіх працівників ЦБС регіону було доведено таку думку: «Відсутність нових ідей – показник неблагополуччя колективу. Чим швидше ви сприймете цю істину, тим швидше виникнуть бібліотеки, здатні не копіювати чужий досвід, а стати творцями свого».

Наш спільний проект включає комплекс заходів – як теоретико-методичних, спрямованих на вироблення рекомендацій у галузі педагогіки, психології, соціології читання, так і практичних, що передбачають використання нових прогресивних технологій популяризації читання та відродження старих, але потрібних, трохі призабутих у нашому мінливому світі.

Серед заходів проекту: проведення семінарів для бібліотечних працівників області; задля популяризації читання – розміщення в пресі публікацій про сучасні книги, підготовка телевізійної програми «Модне читиво», презентації книг і книжкових виставок, організація читацьких конференцій. Створюються читацькі кафе «Книга до чашки кави» і салони «Територія радісного і вільного читання», розширюється коло учасників обласного щорічного фестивалю української книги пам'яті Михайла Грушевського.

Головною акцією першого етапу проекту став обласний читацький марафон «Відчуй радість читання». Одним із перших кроків було проведення соціологічної розвідки «Книги і читання в моєму житті», в якій узяли участь 7 097 мешканців Одещини – користувачів бібліотек різних рівнів. До числа респондентів увійшли 234 сім'ї (863 особи), юнаки (21–25 років) – 1 073 особи, дівчата – 1 094, жінки-матері – 1 083, працюючі чоловіки (до 40 років) – 973, пенсіонери: жінки – 1 027, чоловіки – 984 особи. Вони відповідали на запитання щодо мотивів читання, його рейтингу з-поміж інших видів дозвілля, кола читацьких уподобань, задоволеності бібліотечними фондами, найбільш комфортного місця для читання тощо. Підсумки дослідження було опубліковано в спеціальному виданні, а його висновки та рекомендації знайшли своє місце при плануванні діяльності бібліотек на наступний рік.

У рамках марафону пройшли читацькі конкурси «Панночка читачка», «Пані читачка», «Пан читач». Також було проведено презентації книг, конкурси: улюбленої книги «Книга – моя симпатія», на кращий слоган і художнє есе про читання, рекламу читання. Зони для голосування створено в кожній бібліотеці. На завершення марафону було проведено свято книги і костюмовану молодіжну дискотеку під назвою «Ніч книги». Такий комплексний масовий захід сприяв популяризації читання як достойного, цікавого проведення вільного часу, зробив образ бібліотеки привабливим для учасників марафону.

Особливу увагу в проекті приділено краєзнавчій роботі, одним із аспектів якої є створення на базі ОУНБ електронної бібліотеки повнотекстової краєзнавчої інформації на основі фондів обласних і публічних бібліотек регіону, звичайно ж, із дотриман-

ням вимог закону щодо авторського і суміжних прав. Завдяки цьому стане можливим більш активне поширення, особливо серед молоді, знань про історію, культуру, сучасні проблеми краю.

Таким чином у проекті «Читаюча Одещина» передбачається й використання можливостей Інтернету як величезного ресурсу, що дозволяє ввійти у світ книги. Як уже зазначалося, література, читання популяризуються на телебаченні (програма «Модне читиво») і на радіо (програми «Южная столица» та «Авторадіо»).

Перший етап проекту «Читаюча Одещина» завершено. Його переможцями стали колективи п'ятих ЦБС (перше місце – Великомихайлівська ЦБС, друге – Білгород-Дністровська, Роздільнянська, третє – Любашівська, Саратська). Крім цього, були переможці в різних номінаціях: «За кращу організацію та проведення соціологічного дослідження “Книга і читання в моєму житті”», «За проведення костюмованої молодіжної дискотеки “Ніч книги”», «За творчий підхід до реалізації проекту “Читаюча Одещина” серед дітей», «За оригінальність вирішення конкурсних завдань», «За краще методичне забезпечення конкурсних завдань», «За краще висвітлення ходу проведення конкурсу в засобах масової інформації», «За кращий слоган та есе про бібліотеку і читання». Дипломами переможців було нагороджено учасників конкурсів у номінаціях «Панночка читачка», «Пані читачка», «Пан читач».

У 2011 р. розпочався другий етап реалізації проекту «Читаюча Одещина», тема якого – «Свобода вибору і свобода творчості. Краща бібліотека–2011». Головною метою є показ безмежності культурного простору і надання можливості доступу до нього. Зокрема, передбачається створення регіональної корпоративної бібліотечної інформаційної мережі, об'єднаної на сервері ОУНБ.

Розкриттю й популяризації книжкових скарбів обласної бібліотеки служить і програма створення баз даних: «Українська книга XVII – першої половини XX століття у фондах ОУНБ», «Юридична книга XIX – першої половини XX століття у фондах ОУНБ», «Книги іноземними мовами XIX століття у фондах ОУНБ».

Досвід показує важливість кооперації роботи бібліотек і клубів у залученні членів громад до читання. Цьому сприяло проведення в останні роки оглядів-конкурсів: «Бібліотека і клуб: спільні завдання, єдині пріоритети», «Спільні завдання клубів і бібліотек в Рік Української Першокниги», «Молодь у бібліотечній справі: соціально значуща кар'єра» та ін.

Важливе місце в діяльності з популяризації читання посіли рекламні кампанії щодо бібліотек, конкретних книг, презентації, розширення партнерських стосунків із закладами освіти, а також ЗМІ, де постійно здійснюється інформування про цікаві видання або рекламування соціокультурних заходів.

На кожному етапі розвитку суспільства бібліотеки отримують і вирішують певні актуальні завдання. Сьогодні бібліотеки Одещини прагнуть задовольняти потреби кожної конкретної особистості, враховувати інтереси користувачів різних вікових категорій. На-

приклад, у роботі з дітьми і підлітками ми намагаємося відволікти їх від вуличних «пригод», запропонувавши альтернативу форму – тінейджерські клуби при бібліотеках. Тут вони можуть брати участь в інтелектуальних рольових іграх за сюжетами відомих творів. І хай це буде Том Соєр чи Гаррі Поттер, герої Майн Ріда, аби тільки персонажі боролися за справедливість і перемогли у боротьбі зі злом.

А, приміром, у роботі з дорослими бібліотеки намагаються скласти конкуренцію серіалам, залучаючи до читання книг тієї ж тематики. При сільській бібліотеці може бути організовано клуб знавців історичних любовних сюжетів, участь в якому дозволяє перемогти нудьгу щоденного життя, через яку наші жінки захоплюються серіалами. Надалі відвідувачі при звичаю-

ються читати і привчають до цього своїх дітей. Таким чином бібліотеки заохочують людей до сімейного читання. А там, де є книга, перемагає духовність.

Подолання кризи читання сьогодні ще не стало в один ряд із найважливішим державним завданням збереження і розвитку національної культури. Проте її вирішення цієї проблеми вимагає об'єднання зусиль органів державної влади, бібліотек, видавництва, різних громадських організацій, фондів, ЗМІ, які повинні спільно працювати з метою підтримки читацької культури, розповсюдження книги, що є головним інструментом духовного виховання населення. Бібліотеки ж Одеської області на регіональному рівні намагаються робити свій внесок у залучення членів спільноти до читання.

З ДОСВІДУ РОБОТИ

*Л. Пескіна,
завідувачка Інформаційного центру
«Бібліотека ім. М. Костомарова»
ЦБС Шевченківського району м. Києва,
М. Талалаєвська, директор
Централізованої бібліотечної системи
Шевченківського району м. Києва*

БІБЛІОТЕКА ІМ. О. ШВАРЦМАНА – ІНФОРМАЦІЙНО-КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР ЄВРЕЙСЬКОЇ ГРОМАДИ М. КИЄВА

ОСНОВНИМИ напрямками національної політики нашої держави, окрім сприяння розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, є розвиток культур усіх інших національностей, які живуть в Україні. Це підтверджено Конституцією України та Законом України про національні меншини.

Однією з найбільших національних громад, що мешкають на території сучасної України, є єврейська, чия доля впродовж багатьох віків пов'язана з долею українського народу, а культура – з українською культурою. Тож не дивно, що саме єврейська громада м. Києва почала активно відроджувати культурні та духовні традиції ще до здобуття Україною незалежності. І саме завдяки клопотанню Республіканського товариства єврейської культури у грудні 1989 р. у столиці було створено першу в Україні та загалом першу на теренах колишнього СРСР спеціалізовану бібліотеку єврейської літератури, що згодом отримала ім'я єврейського поета Ошера Шварцмана, який народився на Київщині.

На момент створення бібліотеки чисельність єврейської літератури в її фонді становила лише 20 книг. Сьогодні її кількість – близько 4 тис. прим. (25% від усього фонду книгозбірні). Гордістю бібліотеки є такі раритети, як «Єврейська історія» Ш. Дубнова (Одеса, 1897), прижиттєве видання творів Шолом-Алейхема мовою їдиш (Варшава, 1911), тритомник стенографічного звіту «Справа Бейліса» (1913), «Психологія єврейського духу» С. Меламеда (М., 1914), сідури (єврейські молитовники) кінця XIX – поч. XX ст., окремі номери єврейського журналу «Восход» (СПб., 1889) і т. ін. Крім цього,

широко представлені твори класиків єврейської літератури на їдиш, івриті, російською та українською мовами. Бібліотека постійно отримує видання творів сучасних єврейських та ізраїльських письменників, періодики єврейських громад та організацій України – «Єврейські вісті», «Хадашот», «Эйникайт», «Єврейський обозреватель», «Мост», «Лехаим» та ін.

У 1990 р. у приміщенні бібліотеки відбулося народження єврейської народної газети «Возрождение», засідання редакційної колегії якої і сьогодні відбуваються тут.

Бібліотека ім. Ошера Шварцмана успішно працює як інформаційно-культурний центр єврейської громади міста, є центром спілкування людей за їхніми інтересами. І цьому активно сприяє культурно-освітній центр «Сіфрія», створений на базі бібліотеки спільно з єврейською агенцією «Сохнут» та київською міською єврейською громадою. Його метою є розвиток духовності, культури, традицій, освіти; висвітлення історії єврейського народу та країни Ізраїль за допомогою надання культурно-інформаційних, бібліотечних послуг.

Пріоритетним напрямом діяльності бібліотеки є збереження, розвиток та популяризація національної самобутності єврейського народу.

Широкий репертуар єврейських художньої літератури і періодики, методичні та навчальні видання з історії, релігії, культури єврейського народу роблять бібліотеку ім. Ошера Шварцмана привабливою для викладачів, студентів, учнів єврейських освітніх закладів Києва та України.

Працівники бібліотеки перебувають у постійному творчому пошуку. У книгозбірні багато років успішно

працює клуб для людей похилого віку «Фрайндшафт», служба знайомств «Шадхен-Мішпах», Академія єврейської філософії.

Плідним став початок співпраці бібліотеки із Всеукраїнською творчою спілкою «Конгрес літераторів України». Газета Конгресу «Література та життя» завдяки інформаційно-бібліографічній допомозі книгозбірні має можливість знайомити читачів із новими виданнями України та зарубіжжя, а також із віхами життя видатних діячів літератури.

У рамках спільної програми з Науково-навчальним центром досліджень історії та культури східноєвропейського єврейства при Національному університеті «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА) та Київським інститутом юдаїки вже третій рік у бібліотеці працює клуб із вивчення історичного та культурного надбання євреїв Києва та України «Мнемосіна». Його керівниками є директор Інституту юдаїки Ю. Смілянська та відомий екскурсовод О. Царовська.

Кіноклуб «Крізь призму об'єктива» знайомить глядачів із художніми та документальними кінофільмами, що відображають єврейську тему: «Список Шиндлера», «Комісар», «Януш Корчак», «Друге дихання» тощо.

Значна увага приділяється фахівцями книгозбірні організації виставок до ювілеїв видатних діячів та знаменних дат, укладанню тематичних добірок видань, таких як «Єврейські містечка України», «Київ і євреї», «Єврейський костюм», «Єврейські меценати Києва» і т. ін.

Щорічно бібліотека разом із Форумом єврейської інтелігенції України та Асоціацією єврейських ЗМІ бере участь у Міжнародній виставці реклами, маркетингу та ЗМІ «КЕХ». Тут експонуються раритетні видання із книгозбірні: молитовники, книги з історії та культури єврейського народу, художня література кінця IX – першої половини XX ст., твори сучасної єврейської літератури, фотодокументи.

У стінах бібліотеки користувачі мають можливість ознайомитись із творчістю відомих художників та фотографів. За останні роки пройшли виставки М. Гольфа, Д. Єсіненку, Є. Ройтмана, М. Вайсберга. Значний інтерес відвідувачів викликала галерея робіт київського фотомитця Л. Левіта, яка охопила період його творчості з 60-х рр. минулого століття до наших днів. Творчість цього фотографа – єврея за походженням – багатонаціональна. В його галереї портретів поряд із єврейськими діячами культури і науки – професором Г. Цейхгаузом, композиторами Я. Цегляром та І. Шамо, портрети видатних українських актрис Н. Ужвій та А. Роговцевої, Героя України Л. Лук'яненка, великого російського композитора Д. Шостаковича.

Відвідувачі книгозбірні стають і першими глядачами яскравих вистав Київського театру музичних історій «Нешоме». Зауважимо, що ці спектаклі, присвячені відомим єврейським композиторам, поетам, письменникам, науковцям, також творчо народжуються саме у стінах бібліотеки.

Значний інтерес викликали вечори, присвячені творчості видатних єврейських літераторів: Х. Бяліка, Л. Вишеславського, Д. Гофштейна, Б. Пастер-

нака, О. Шварцмана та ін., а також зустрічі з циклу «Цікавий гість» із літераторами-сучасниками: В. Богуславською, В. Довжиком, В. Дружбинським, Ю. Капланом, Г. Фальковичем.

Серед цікавих заходів останніх років слід назвати творчу акцію «Україна. Маме-лошн: минуле – сьогодні – майбутнє», під час якої член Національної спілки письменників України, поет і перекладач В. Богуславська та директор Науково-навчального центру досліджень історії та культури східноєвропейського єврейства при НаУКМА Л. Фінберг представили «Антологію єврейської поезії», що вийшла у видавництві «Дух і Літера». Під час презентації звучали пісні у виконанні заслуженого працівника культури України І. Гельфер.

Ще один важливий захід – круглий стіл на тему «Українське суспільство та пам'ять про Голокост», який вів директор Українського центру вивчення історії Голокосту А. Подольський. В обговоренні теми взяли участь керівник Асоціації колишніх малолітніх в'язнів гетто та концтаборів Б. Забарко, професор Київського національного університету культури і мистецтв, д-р іст. наук В. Морозов.

Книгозбірня взяла активну участь у відзначенні 150-річчя від дня народження Шолом-Алейхема. Уривки зі святкових заходів, проведених у бібліотеці, увійшли до документального фільму, який було показано українським загальнонаціональним телеканалом «Культура».

Активною є пошуково-краєзнавча діяльність бібліотеки. Так, із нагоди 70-річчя Шевченківського району м. Києва, на території якого розташовується книгозбірня, було підготовлено фотовиставку «Пам'ять каменя – єврейські місця Шевченківського району». Представлені на фотографіях 32 об'єкти – це будівлі, споруджені завдяки єврейським меценатам, пов'язані з єврейською історією, подіями, або ті, де жили, навчалися, працювали євреї – громадські діячі, діячі науки, освіти, культури. Серед них – президент Держави Ізраїль Бен-Цві, письменники Шолом-Алейхем, І. Еренбург, І. Бабель, видатні музиканти В. Горовиць, Н. Рахлін.

Бібліотека підтримує творчі зв'язки з Культурним центром при Посольстві Держави Ізраїль в Україні. Частинами гостями книгозбірні є його керівники А. та Л. Мендель, посланники Єврейської агенції «Сохнут» в Україні, очільники єврейських освітніх закладів: Міжнародного Соломонового університету, гімназій «Орах Хаїм» та «Сімха», технологічного ліцею «ОРТ», єврейських громад та організацій Києва і України.

Проблемами бібліотеки опікуються київська міська єврейська громада, Єврейська агенція «Сохнут», міжнародна єврейська благодійна організація «Джойнт» і, звичайно ж, управління культури, туризму та охорони культурної спадщини Шевченківського району м. Києва.

Своєю діяльністю бібліотека ім. Ошера Шварцмана, штат якої налічує лише 4 працівники, сприяє популяризації культури єврейського народу, духовному взаємозбагаченню різних народів, розвитку міжнародного спілкування.

НОВИЙ РАКУРС МЕТОДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ ЦБС БАРАНІВСЬКОГО РАЙОНУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

МІСІЯ бібліотеки сьогодні – гармонізувати сучасне суспільство, робити життя громади більш змістовним, насиченим цікавими подіями та зустрічами, щоб кожна з них була маленьким святом. Бібліотека – це заклад, що забезпечує людей інформацією, підтримує їх у пошуку знань та мудрості, а професія бібліотекаря – необхідна всім – від малої дитини до людини похилого віку, від студента до домогосподарки.

Саме так розуміють зміст своєї роботи фахівці Баранівської ЦРБ. «При зустрічі з колегами свого району, – розповідає методист цієї бібліотеки Т. Ковальчук, – я завжди наголошую на значущості нашої професії і що називати її “скромною” чи “непомітною” – це дуже розповсюджена, але невірна думка, бо ми – фундамент нашої культури, без нас не розвиватиметься жодна зі сфер людського життя. Успіхи бібліотечних працівників – це імідж і престиж бібліотеки, а розчарування – то її невдачі. А тому, на мою думку, основа основ – це сильний кадровий потенціал».

Безумовно, насичена та багатопрофільна бібліотечна робота вимагає відповідної фахової підготовки кадрів, постійного підвищення кваліфікації згідно з вимогами сьогодення. Тому всі провідні фахівці Баранівської ЦРБ на чолі з директором Г. Карпишиною часто діють як позаштатні методисти. Але основне навантаження, звичайно, лежить на методисті Т. Ковальчук, яку поважають та цінують за уважність до людей, відкритість, доброзичливість, готовність прийти на допомогу за першим проханням і без нього.

Професія бібліотекаря вимагає глибокої обізнаності з усіма складовими бібліотечної діяльності, систематичного оновлення знань, постійного ознайомлення з новинками фахової літератури та періодичних видань. Працівники сільських книгозбірень, на жаль, здебільшого не мають такої можливості, тому головним завданням ЦРБ як методичного центру району є донесення до колег нової інформації, кращого досвіду, дієвих форм і методів роботи з користувачами.

Сьогодні в районі створено продуману систему підвищення кваліфікації, існує широка палітра навчальних можливостей.

Пріоритетною формою залишаються семінари-практикуми. Їхня тематика досить різноманітна, наприклад: «Сільська бібліотека в умовах економічних і соціальних перетворень» чи організований на базі Йосипівської сільської бібліотеки районний семінар-практикум «Бібліотечне обслуговування молоді та дітей з питань морально-правового виховання», на якому, крім інших, порушувалися питання щодо застосування нетрадиційних форм обслуговування ко-

ристувачів, реклами бібліотеки та її послуг. Тут же було проведено День інформації та прес-огляд «Вік триго та помилок».

Заслуговує на увагу організований та проведений на базі ЦРБ семінар «Зв'язки з громадськістю як елемент бібліотечної політики», де обговорювалися Закон про місцеве самоврядування, взаємодія бібліотек із громадськістю, зокрема як головних інформаційних партнерів.

Популяризації екологічних знань присвячувався семінар-практикум «Роль бібліотеки в системі екологічної просвіти». Методистом ЦРБ було надано відповідну консультацію та запропоновано розробку книжкової виставки-дискусії «Україна – велика держава чи екологічна колонія?». Чимало корисного для своєї роботи почерпнули присутні під час години цікавих повідомлень «Екологія і здоров'я людини».

Робота бібліотек із сім'ями розглядалася на районному семінарі-практикумі «Бібліотека як центр сімейного читання».

Наразі методисти ЦРБ працюють над розробленням циклу тренінг-семінарів під загальною назвою «Сільська бібліотека: формуємо власний бренд», до якого вже підготовлено міні-анкетування «Інтереси й захоплення провінційного бібліотекаря».

Значна увага приділяється організації практикумів і стажувань для працівників сільських книгозбірень із різних питань бібліотечної діяльності. Проводяться вони диференційовано, залежно від потреб навчання. Програми цих заходів включають вивчення облікових документів бібліотеки, процесів роботи з фондом, бібліографічну діяльність, основні аспекти обслуговування користувачів тощо. В ході таких навчань відпрацьовуються відповідні практичні навички. З працівниками, які не мають спеціальної освіти, ведеться серйозна індивідуальна робота.

Усвідомлюючи, що інноваційний пошук – основа розвитку бібліотек, фахівці ЦРБ упроваджують такі форми, як «Дні завідувачів бібліотек», «Години взаємних порад», «Час відвертої розмови», методичні години, методичні дайджести. Сільські бібліотекарі із задоволенням беруть участь у практикумі «Вчимося у кращих», під час яких вони відвідують книгозбірні своїх колег. Такі виїзди стимулюють і бібліотекаря-господаря якнайповніше показати гостям свої досягнення. В районі є чимало бібліотекарів, яким є чим пишатися (книгозбірні смт Довбиш, Першотравенськ, Полянка). А ще в системі навчання кадрів практикується використання таких активних форм, як ділові ігри, дискусії, розгляд проблемних ситуацій, тестування, тренінги, калейдоскопи нових ідей тощо.

Важливим і найбільш дієвим моментом роботи ЦРБ як методичного центру є надання практичної

допомоги на місцях. Незважаючи на складнощі, в районі збережено систему комплексного вивчення, аналізування роботи бібліотек ЦБС. Результати обстежень розглядаються на засіданні Ради при директорі ЦРБ та виносяться на розгляд Ради відділу культури райдержадміністрації. Зазвичай фахівці намагаються допомагати, а не перевіряти, хоча картотека контролю ведеться і дозволяє відстежувати певні робочі моменти та контролювати виконання завдань. Для зручності оформлюються папки-дос'є з різних напрямів методичної діяльності.

Суттєвою складовою роботи методистів є висвітлення інноваційних набуток бібліотекарів області, України. Ці матеріали – до послуг кожного бібліотечного фахівця, і не лише публічних бібліотек, а й книгозбірень інших видів і форм власності. Районна бібліотека традиційно координує свою діяльність із діяльністю бібліотек шкіл, училищ регіону. Така співпраця дає корисні, позитивні результати. Разом працювали над реалізацією районних програм щодо профілактики злочинності на 2006–2011 рр., боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів на 2005–2010 рр., обласних програм «Розвиток і функціонування української мови на 2004–2010 рр.» та «Розвиток краєзнавства на період до 2010 року». Спільно було проведено конкурс, присвячений Дню Незалежності (до речі, за нього бібліотекарі району дістали подяку від голови райдержадміністрації через місцеву газету). Тісна співпраця існує й у селах між публічними та шкільними бібліотеками, клубами, будинками

культури. Активно співробітничать бібліотеки з районною газетою «Слово Полісся».

Керівництво Баранівського району відстоює кожен бібліотеку, кожного її працівника. І як результат – мережа бібліотек протягом багатьох років майже не змінилася, навіть під час децентралізації, що пройшла в 2004 р.

Як же з того часу живеться сільській бібліотеці? Як зазначає директор ЦРБ Г. Карпишина, у тих селах, де сільські та селищні ради розуміють роль і значення бібліотеки в житті громади, їй живеться більш-менш затишно. А в цілому процес децентралізації бібліотек розцінюється працівниками сільських книгозбірень району як руйнація їхньої системи. Вона потягла за собою зменшення й до того незначних фінансових ресурсів на їхнє утримання. Неможливість подальшого централізованого комплектування, оброблення документів, ведення єдиного довідково-пошукового апарату – теж один із вагомих недоліків децентралізації. Нелегко організувати в цих умовах і навчання персоналу. Мало яка сільська рада фінансує відрядження працівників бібліотек, і їм доводиться їздити за свої кошти, хоч явка на заняття майже завжди стовідсоткова. Проте навіть у цей складний період люди не зневірилися, люблять свою професію, книгу, користувача, шукають цікавих нетрадиційних форм роботи, налагоджують співпрацю з органами місцевої влади. Саме в цьому їм допомагає районна бібліотека, котра позиціонує себе як головний методичний та інформаційний центр для всіх книгозбірень регіону. ■

О. Розмірська,
завідувачка відділу
Херсонської обласної бібліотеки для дітей

НА ПІДТРИМКУ ІМІДЖУ ДИТЯЧОГО ЧИТАННЯ

МИНУЛОГО року на Херсонщині вже вдруге відбулася акція на підтримку дитячого читання. У рамках Національного проекту «Україна читає дітям», ініційованого Національною бібліотекою України для дітей, в області було організовано Відкритий урок читання – комплекс заходів, що проводяться районними, центральними міськими бібліотеками для дітей, дитячими структурними підрозділами публічних бібліотек, загальноосвітніми навчальними закладами, шкільними книгозбірнями області. Порівняно з 2009 р. акція була ще масштабнішою: вдалося залучити ширше коло успішних людей, які читали дітям вголос та розповідали про важливість читання для досягнення успіху в майбутньому. До того ж було знято спеціальний рекламний відеоролик на підтримку іміджу читання та показу його ролі в становленні успішної особистості – на прикладах відомих людей нашого

краю. Прем'єра відео «Читання – шлях до успіху!» відбулася під час зустрічей, влаштованих цього дня обласною бібліотекою для дітей, а також в ефірі телеканалу «Скіфія» – у рамках круглого столу, присвяченого регіональній презентації Національного проекту «Україна читає дітям».

Хто ж зголосився поділитися з дітьми своїм успішним читацьким досвідом? Одрозумімо, що погоджувалися всі, з ким вели перемовини, а значить, у громаді є розуміння важливості цієї справи.

Учням гімназії № 20 ім. Б. Лавренюва взагалі пощастило зустрітись з «живою книгою», адже про свою «читацьку кар'єру» їм розповідав директор Херсонського академічного музично-драматичного театру ім. М. Куліша О. Книга – людина зі знаковим прізвиськом. За найкраще запитання щасливчики, які креативно мислили, отримали квитки до театру на прем'єру нового спектаклю. Можливо, цей

день у житті дітей, з якими спілкувався пан Олександр, стане для них переломним і спонукає їх до читання.

Лише одна книга – «Дорогою» Джека Керуака – перевернула життя відомого актора Джонні Деппа з ніг на голову. Хлопчик-наркоман узявся за розум і поступово перетворився на успішного актора. Цей випадок описала Л. Денисенко у книзі «Життя видатних дітей». А О. Бордюк, ведучий, сценарист і режисер телеканалу «ВТВ+», прочитав цей уривок дев'ятикласникам Ліцею журналістики, бізнесу і правознавства як приклад книги – рятівного кола, книги – життєвого орієнтира.

Яскравий приклад свого особистого переродження завдяки читанню «мудрих» книг навів С. Онишук, бізнесмен у фармацевтичній галузі, співзасновник ООО «Інфініті-Еліт». За його словами, завдяки книгам він вчасно схаменувся і з двічника поступово став успішною людиною з широкими інтересами. «Читайте вчасно розумні книги!» – порадив пан Сергій восьмикласникам ЗНЗ № 50.

Також херсонські учні зустрічалися з Я. Голобородьком, доктором філологічних наук, академіком Академії педагогічних і соціальних наук, літературознавцем, представником відомої родини письменників, науковців та журналістів. Своїми рецептами успіху поділилися депутат міської ради, помічник міського голови З. Бережна, заступник директора «Приватбанку» Н. Тарасова, директор книготоргівельної фірми «Учбова книга» Г. Лісова, провідний менеджер друкарні «Стар» Ю. Гетьманський та багато інших цікавих особистостей Херсона.

Окрім знатних земляків, у програмі Відкритого уроку читання брали участь спеціальні гості.

Справжньою культурною подією стала участь у заході Н. Крофтс – талановитої поетеси, бізнес-леді, мандрівниці, яка навчалася в Оксфорді (загалом побувала у 47 країнах світу). Вона вільно спілкується 10 мовами. Найціннішим для читачів бібліотеки було саме почути, як пані Наталія читає свої вірші. Це неперевершена насолода для поетичних гурманів! Викликали величезний інтерес і її розповіді про жителя Індонезії, якого вона застала за захопленим читанням «Рамаяни», про найкращі бібліотеки світу, котрими пані Наталії пощастило користуватися, про 15-річну доньку Єлизавету, яка після походу з мамою на спектакль у Лондоні заявила: «I love Shakespeare!» («Я люблю Шекспіра!»). За найкраще запитання учасниця зустрічі Ж. Єжова отримала новеньку збірку поезій «Осколки» з автографом авторки.

З учнями поліетнічної школи № 16 зустрілася волонтер Корпусу Миру США в Україні М. Печатківська, яка провела паралелі, аналізуючи складну ситуацію з читанням в Америці та нашій країні.

Значний інтерес викликали зустрічі з колоритною, неординарною особистістю, популярним українським письменником С. Пантюком – переможцем багатьох літературних конкурсів, який прибув цього дня до Херсона з Києва, аби взяти участь у Відкритому уроці читання. Він спілкувався з учнями кількох шкіл міста. Діти дізналися, що пан Сергій навчився

читати ще в 3-річному віці (читав Біблію). А першою книжкою, яку першокласник Сергійко приніс із собою до школи, щоб читати, була «Хатина дядька Тома» Г. Бічер-Стоу. Безліч кумедних і повчальних історій сипалися з вуст письменника, таким же запальним був він і в суперечках на дискусійному клубі «Покоління Google: що читати?», який на завершення Свята читання влаштували працівники читальної зали 5–9 класів Херсонської ОБД.

Що ж читають сучасні підлітки? І чи читають узагалі? Яким авторам, жанрам літератури віддають перевагу? Що спонукає сучасних дівчат і хлопців узяти в руки книгу, яку «не задавали» в школі? Чия думка про книги й літературу для них авторитетна? І чи є що читати сучасним дітям і підліткам – для душі, із задоволенням? Це далеко не повний список проблем, які обговорювали учасники дискусійного клубу. Їх умовно розділили на дві групи: покоління 80-х (куди ввійшли вищезгадані гості С. Пантюк, Н. Крофтс, а також PR-менеджер видавництва «Грані-Т» Ю. Червінська, літературознавець, письменник, керівник літературної студії «Контур», бізнесмен С. Зубарев, поет, художник, співзасновник Творчого об'єднання незалежних «Ключ» Ю. Топунов) та покоління Google (членами якої стали юні журналісти, учасники прес-клубу «Струм» Херсонської ОБД).

У ході обговорення йшлося про програму підтримки читання в різних країнах, досвід роботи американських публічних бібліотек, було переглянуто відео про бібліотеку міста Корваліс, в якій діти можуть почитати своєму песику, пограти на барабанах та до якої дуже часто приходять сам мер, подаючи приклад жителям міста; порівнювалася зручність використання друкованих, електронних та аудіокниг і т. ін.

Кульмінацією дискусійного клубу стало складання топ-десятки кращих, на думку учасників, книг ХХ століття, повз які освічена сучасна молодь не може пройти. Розгорілися справжні дебати, адже хороших книг за ціле століття написано багато і у кожного є своя улюблена. Але врешті-решт дійшли згоди. Тож остаточна версія топ-десятки є такою: Л. Толстой «Війна і мир», М. Булгаков «Майстер і Маргарита», А. де Сент-Екзюпері «Маленький принц», П. Загребельний «Диво», Дж. Селінджер «Над прірвою у житті», Дж. Р. Р. Толкієн «Володар перснів», Х. Муракмі «Полювання на овець», Р. Бах «Ілюзії», О. Уайльд «Портрет Доріана Грея», Е. М. Ремарк «Три товариші».

Слід зазначити, що відкриті уроки читання пройшли цього дня у всіх школах і бібліотеках Херсонської області з метою залучення дітей та підлітків до читання. Хочеться вірити, що авторитетним людям, які взяли участь у цих заходах, вдалося довести безперечну роль книги в житті успішної людини ХХІ століття і достукатися до сердець юних українських громадян!

М. Гуляк,
 провідний бібліотекар Центральної міської
 бібліотеки ім. Лесі Українки м. Львова

ЯК ПОДРУЖИТИ ДІТЕЙ ІЗ БІБЛІОТЕКОЮ

(З досвіду роботи ЦМБ ім. Лесі Українки м. Львова)

АНАЛІЗ тенденцій останніх років дозволяє зробити висновок про падіння в суспільстві цікавості до читання, втрату його престижу, зниження рівня читацьких переваг і мотивацій.

Проблема традиційної бібліотеки в тому, що вона орієнтована на читача, для якого культура читання є невід'ємною частиною його духовного багажу. А як бути з тими, для кого читання не стало з дитинства життєвою необхідністю?

Щоб справити враження на сучасну дитину, встановити з нею діалог, слід зробити бібліотеку яскравою, привабливою, знаходити нестандартні зміст і форми роботи, вносити в них ауру новизни, впроваджувати новітні технології, засоби комунікації, працювати у прискореному режимі. Все це – завдання не з легких. Зміни, які відбуваються навкруги, потребують нових підходів до реклами бібліотеки, пошуку нею свого стилю. Професіоналізм, ентузіазм, комунікативні навички, вміння працювати в команді та вирішувати проблеми, ініціативність, гнучкість, інноваційне та креативне мислення складають концепцію успіху.

Сучасна бібліотека є багатогранною. Вона створює для користувачів максимально комфортне середовище, забезпечує їхнє психологічне розвантаження, є відкритою для всіх тих, кому потрібна книга. Оновлюються і модифікуються традиційні форми бібліотечного обслуговування; запозичується досвід інших закладів, організацій, телебачення; застосовуються інноваційні, нетрадиційні форми роботи з користувачами. Їхнє значення полягає у сприянні неформальному спілкуванню користувачів, цікавому проведенню дозвілля. Організовані заходи не мають сталої методики проведення, тому що народжені фантазією, особистим баченням бібліотекаря. Їх відзначає новизна у назвах, діалог бібліотекаря з користувачем та користувачів між собою, наявність елементів театралізації, ігрових моментів, своєрідної атрибутики, широке використання аудіовізуальних матеріалів.

У ЦМБ ім. Лесі Українки м. Львова проводиться велика і цікава робота з популяризації книги. Тут обслуговуються в основному дорослі, але є й відділ обслуговування юнацтва. Ми прагнемо, щоб користувачі діставали задоволення від процесу читання, прищеплюємо їм любов до рідного краю, міста, до

природи. Заохочуємо дітей до самостійного пошуку інформації, допомагаємо відчутти силу мистецтва, розвивати художній смак, збагачувати мову.

Перш ніж проводити для них будь-які заходи, потрібно пам'ятати слова В. Сухомлинського: «Діти повинні жити у світі краси, гри, казки, музики, малюнка, фантазії, творчості». Цього принципу ми стараємося дотримуватись у своїй роботі.

Перед кожним заходом вивіщується оголошення, в якому вказуються форма заходу, день і час його проведення. Таким чином користувачі мають можливість завчасно спланувати свій час, щоб відвідати бібліотеку саме цього дня, а інколи вони й самі підказують зручний для них час.

У відділі обслуговування юнацтва створено сімейний абонемент, де поруч зі своїми батьками, дідусями та бабусями, старшими братами та сестрами книги читають і діти молодшого шкільного віку й дошкільнята. Постійно проводиться акція «Записався сам – приведи друга», завдяки чому користувачами бібліотеки стали друзі, батьки юних читачів. За їхньої участі було проведено диспут «Нема нічого кращого за дружбу», літературно-музичну композицію «Кращої, ніж рідна, мови не буває», інформаційно-музичну годину «Рослини – символи України», диспут «Мобіманія: за і проти» та ін. Такі заходи викликають інтерес до книги у дітей, які мало читають або ж зовсім не читають. Вони зацікавлені в тому, щоб не відрізнитися своїми знаннями від однолітків, прагнуть перемагати в конкурсах й нарівні з іншими отримувати подарунки та призи.

Кожного року з 1 червня по 31 серпня, у дні канікул, проводяться літні читання, в яких беруть участь багато дітей. А на початку вересня під час підсумкового заходу обов'язково оголошується переможець літніх читань, котрий отримує подарунок. Серед заходів, що найбільше запам'яталися, – «Книжковий урожай літа 2010», бенефіс «Лідер літніх читань», під час яких юнаки та дівчата мали змогу розповісти про цікаві книги.

Щороку першого дня літа відзначається Міжнародний день захисту дітей, до якого приурочується

дитяче свято – мистецький калейдоскоп «Майбутнє України». За традицією, цього дня юні читачі бібліотеки розкривають свої таланти в піснях, танцях, декламуванні віршів і гуморесок, грі на різних музичних інструментах тощо. Гості свята (спонсори, батьки, друзі) також можуть узяти участь у заході та продемонструвати свої таланти.

З наочних форм свято обов'язково доповнює виставка, на якій демонструються картини, малюнки, вироби з дерева, соломи тощо, власноруч зроблені юнаками та дівчатами. А гості цього заходу, за традицією, дарять усім присутнім дітям цікаві книги та енциклопедії.

У рамках циклу «Тиждень відкритих дверей», присвяченого Всеукраїнському дню бібліотек, відбувся молодіжний турнір «З книгою у XXI сторіччя». Дві команди – «Бібліофіли» і «Книгомани» – демонстрували свої знання з історії книги та літератури. Спонсором заходу стало відоме львівське видавництво

«Літопис», директор якого п. М. Комарницький виступив перед присутніми і особисто нагородив усіх учасників книжками видавництва.

Переможцям дісталася книга відомого норвезького філософа та письменника Юстейна Гордера «Помаранчева дівчина» з автографом автора.

Звичайно, що велике значення для кожного юного користувача, який бере участь у будь-якому заході, мають невеликі заохочення у вигляді подарунків і призів. Тут бібліотеці допомогли спонсори – видавництва «Літопис», «Піраміда», «Знання», «Апріорі», «Каменярь», львівська письменниця М. Людкевич та ін.

До всіх заходів, що проводяться в ЦМБ ім. Лесі Українки, постійно готуються виставки книжок та малюнків юних користувачів.

Соціокультурна діяльність бібліотеки неодноразово висвітлювалася на львівському телебаченні.

Соціокультурна діяльність бібліотеки неодноразово висвітлювалася на львівському телебаченні.

*Л. Бейліс, канд. іст. н., завідувач сектору,
І. Цуріна, завідувачка відділу
Державного закладу «Національна парламентська
бібліотека України»*

ДРУЖБА, СПІВРОБІТНИЦТВО, СПІЛЬНЕ СЛУЖІННЯ ОСВІТИ Й КУЛЬТУРИ

УЖЕ не один рік єднають партнерські стосунки бібліотеку-філію ім. А. Ахматової Оболонської ЦБС м. Києва і Центральну бібліотеку ім. А. Ахматової ЦБС «Кунцево» (м. Москва, Росія). Приводом для започаткування такої співпраці стало те, що обидві бібліотеки носять ім'я видатної російської поетеси.

Укріпленню співробітництва сприяло проведення Оболонською ЦБС 19 травня 2011 р. міжнародної науково-практичної конференції «Бібліотек@ – трансформація інтелектуального простору. Міст „Київ – Москва“», в якій узяли участь 52 бібліотекарі з Москви на чолі з директором ЦБС соціокультурну діяльність бібліотеки «Кунцево», заслуженим працівником культури Росії М. Бутковською. Також учасниками заходу стали працівники бібліотек української столиці, зокрема філій ЦБС Оболонського району на чолі з директором Н. Людвік. Українське бібліотекарство також представляли фахівці з Київської області, Національної парламентської бібліотеки України та Національної бібліотеки України для дітей (загалом близько 150 осіб).

Конференцію було ретельно підготовлено, значною мірою за сприяння керівництва Оболонської райдержадміністрації в м. Києві в особі голови В. Антонова, заступника голови П. Совенка і начальника управління культури, туризму та охорони культурної спадщини Л. Розмаїтої, які надали для відкриття заходу та проведення засідання однієї з секцій актову залу районної адміністрації і взяли в цьому відкритті безпосередню участь, представивши район, своє бачення розвитку бібліотек.

У рамках конференції було організовано роботу трьох секцій: бібліотечного обслуговування дорослого населення; бібліотек для дітей; автоматизації бібліотечних процесів.

Кияни і москвичі обмінювалися досвідом інноваційної роботи, розвитку сучасних бібліотечних технологій, організації інформаційно-бібліотечного сервісу, здійснення проектної діяльності, практичного впровадження та використання АІБС MAPK-SQL. Розглядалися форми популяризації читання і залучення до нього дітей та підлітків, питання організації інтелектуального простору бібліотеки для дітей.

На секціях із великим інтересом було вислухано виступи московських гостей – М. Бутковської, І. Харькової, Н. Свистунової, М. Александрової, М. Котової, київських фахівців – О. Романюк (Публічна бібліотека імені Лесі Українки м. Києва), Н. Дзюби, Н. Шамаріної (НБУ для дітей), Т. Кравченко (Міська спеціалізована молодіжна бібліотека «Молода гвардія») та ін.

Підсумком конференції й водночас святковою подією стало відкриття меморіальної кімнати «А. Ахматова і Київ» у столичній бібліотеці, що носить ім'я поетеси. Про київський період в її житті розповіли у своїх виступах дослідник історії міста М. Кальницький та директор Музею однієї вулиці Д. Шльонський.

Пропонуємо читачам «Бібліотечної планети» найбільш цікаві матеріали – виступи на конференції, інтерв'ю з її учасниками.

Інтерв'ю з директором ЦБС «Кунцево» М. Бутковською.

– Шановна Марто Сергіївно, які у Вас враження від візиту до Києва?

– До Києва приїхали 52 особи, які у захваті від вашого чудового міста. Нас зустріли ласкаве сонце, квітучі каштани й бузок і, що найбільше радує, – щира увага та ласка з боку наших колег з Оболонської ЦБС та керівників Оболонського району. Бібліотеки, які ми бачили, мають красиві й добре облаштовані приміщення, дуже привітних і компетентних працівників.

– На жаль, в Україні бібліотекар – не дуже іміджева професія. Що Ви можете сказати про професіональне самопочуття російських колег?

– У Радянському Союзі імідж бібліотек був недостатньо високим, їх фінансували за залишковим принципом. Зараз ситуація, сказати б, неоднозначна, але треба усвідомити: імідж і повагу необхідно заробити працею. В Москві є дуже авторитетні бібліотеки, які виявляють ініціативу та прагнення досягти високого світового рівня. Вони пропонують цікаві програми, і їх фінансує уряд Москви. Є й слабкіші книгозбірні, які відчувають брак фінансування.

– А як на рівні Москви виглядає ЦБС «Кунцево»?

– До неї входять 14 бібліотек: 7 – для дорослих, 1 – для юнацтва та 6 – для дітей. Щорічно вони обслуговують близько 94 тис. користувачів; єдиний фонд системи складається з книг, періодичних видань, а також із AV, CD, DVD, фото, постерів, картографічних матеріалів, різноманітних колекцій і сягає 720 тис. одиниць зберігання. ЦБС має єдиний електронний каталог та інші електронні бази даних, зокрема єдину БД користувачів. Усі бібліотеки підключено до Інтернету, де ЦБС представлена власним сайтом (<http://www.cls-kuntsevo.ru/>), що входить до міжнародного рейтингу кращих сайтів світу. Він там не на першому місці, але це входження свідчить про високу якість продукту і про те, що представлена на сайті інформація є унікальною.

Усі виробничі ділянки бібліотек ЦБС автоматизовано, отож обслуговування користувачів, включаючи видачу, і робота з фондом здійснюються із застосуванням сучасних технологій. Зокрема, впроваджено

систему штрих-кодування. А єдиний формат читацького квитка дає змогу мати єдину БД користувачів і в перспективі – повертати взятую книгу в будь-яку бібліотеку системи. Майже всі ручні операції відійшли в минуле.

Освоєнню сучасної бібліотечної технології, зокрема, сприяють стажування головних фахівців ЦБС за кордоном, а також бібліотечний туризм. Наші спеціалісти відвідали майже всі кращі бібліотеки Європи, ознайомилися з інноваціями в їхній роботі. В результаті Кунцевська бібліотека Москви практично відповідає світовим стандартам для публічних бібліотек.

Бібліотеки системи мають певну спеціалізацію – є книгозбірні правознавчого, краєзнавчого, екологічного спрямування, сімейного читання, духовного відродження, бестселерів. Бібліотеки, що носять імена знаних письменників (А. Ахматової, Б. Пастернака, Е. Багрицького, В. Біанкі), популяризують їхню творчість. У цьому вони мають спільне з київськими бібліотеками Оболонського району, де є бібліотеки імені О. Пушкіна, А. Ахматової, азербайджанського поета і драматурга С. Вургуну.

Роботу ЦБС «Кунцево» спрямовано за окремо профінансованими програмами, зокрема: «Душі відкритої добрий дар» (добродійна), «Допоможи побачити і почути світ» (для дітей із вадами зору), «Відкрий свою Книгу!» (підвищення активності читання та інформаційної культури дітей і молоді), «Час читати!» (залучення до читання дітей), «Інформаційне забезпечення освіти», «Книжкове літо юних москвичів».

З метою полегшення доступу до бібліотек усім верствам населення уряд Москви подарував ЦБС спеціально обладнаний автобус – бібліомобіль «Мобільна книга», що має підйомник. Це дозволяє скористатися бібліотечними ресурсами за місцем проживання людям із обмеженими можливостями. Їм, а також особам похилого віку та багатодітним сім'ям надається пріоритетне право на безкоштовне обслуговування.

Уже більш ніж десять років московська ЦБС щоквартально випускає газету «Бібліотека», що виходить тиражем 1 000 примірників. Вона розповсюджується в бібліотеках усього міста. Видання, розраховане на бібліотечних фахівців та широке коло читачів, містить літературні матеріали, розповідає про нові надходження.

Отже, ми відомі не тільки в Москві, але й в Росії...

– В Україні також!..

– Дякую! У нас є підстави вважати, що ми зараз на рівні, який відповідає світовим стандартам. Можемо так говорити ще й тому, що об'їздили практично всю Європу і добре уявляємо, які в нас є перспективи вдосконалення і розвитку. Сьогодні засоби масової інформації, комп'ютерні технології, що увійшли в побут, мас-медіа створюють конкуренцію для бібліотек. Але ми зробили все, аби зберегти своїх читачів. Найголовніше, щоб бібліотеки були для них комфортними і привабливими. Тому в ЦБС «Кунце-

во» надаються 65 видів послуг. Навіть якщо читач забув вдома окуляри чи його заскочив дощ, а він без парасольки, бібліотека завжди прийде йому на допомогу. Ми широко запровадили сучасні бібліотечні технології, у нас велика сфера послуг, пов'язана з технічним забезпеченням. Тому уряд Москви вважає ЦБС однією з найкращих у місті, відповідно фінансує і от зараз нагородив наш колектив поїздкою до Києва – за плідну роботу і на відзнаку Дня бібліотек, який в Росії святкують у травні.

– А що Ви хотіли б побачити в Києві?

– Ми були в багатьох країнах, але дуже хочемо ознайомитись і з Україною. Нас цікавлять усі нюанси бібліотечного і культурного простору вашої країни, який, ми впевнені, нас об'єднує. Нас пов'язують дружба і добрі стосунки з київською бібліотекою імені А. Ахматової. Буде дуже цікаво поглибити наші знання про київський період її життя. Ми зацікавлені в досвіді з популяризації літературного спадку в Оболонській ЦБС м. Києва і, у свою чергу, готові поділитися своїм доробком у цьому напрямі. Міждержавні стосунки дуже важливі, і в цьому контексті культурні зв'язки та співробітництво між нашими бібліотеками – це надзвичайно корисно.

Із виступу заступника директора з наукової роботи ЦБС «Кунцево» І. Харькової.

У нашій ЦБС більшість філій мають свою спеціалізацію, що позначається на їх комплектуванні. Проте видання з цих книгозбірень можуть одержувати й користувачі інших бібліотек системи.

Важливим напрямом діяльності є виховання користувачів у дусі толерантності, з огляду на багатонаціональний склад 12-мільйонного населення Москви. Вчити поважного ставлення до представників будь-якої національності, їхніх традицій потрібно змалечку. У цьому бібліотекам ЦБС допомагає тісна співпраця з Будинком національностей, національними діаспорами столиці.

Дуже важливим є правове просвітництво, адже користувачі різного віку повинні знати свої обов'язки, права, бути здатними відстоювати їх, а також уміти грамотно складати документи. Така робота є одним із пріоритетних напрямів у декількох філіях, також діє спеціалізована філія правознавчої тематики.

Нещодавно в російській столиці було прийнято програму розвитку публічних бібліотек як інтелектуальних центрів. У ЦБС «Кунцево» з 14 бібліотек 11 працюють у такому статусі. І хоча зрозуміло, що бібліотека вже за своєю сутністю є інтелектуальним центром, проте для бібліотек, які отримали такий статус, уряд Москви виділив кошти, завдяки чому з'явилася можливість відновити власні бази даних, упровадити читачий білет єдиного формату і створити єдину на ЦБС електронну базу даних користувачів. Фонди таких бібліотек особливо ретельно комплектуються енциклопедіями, словниками, довідниками, нормативними та законодавчими документами, навчальними посібниками, літературою з усіх галузей знань, творами російських і зарубіжних авторів. Зараз ЦБС отримує грант, призначений для оновлення програмного забезпечення, яке має постійно удосконалюватися.

На сайті ЦБС, у розділі «Корисні посилання», розміщено інформацію про можливості здобуття освіти в Росії, і якщо українська молодь захоче вчитись у нас, то ці відомості будуть корисними й для неї. Тут можна отримати дані про виші, училища, програми, іспити, необхідні документи, а також безкоштовно пройти тест, що дозволить продіагностувати власні нахили і здібності.

На сайті представлено також численні меморіальні ресурси, зокрема про письменників, чий імена носять бібліотеки. Наприклад, творчості й особистості А. Ахматової присвячено портал «Анна Ахматова на тлі двох епох». Лише один перелік його розділів дає уявлення про різноманітну інформацію, що міститься в ньому: «Біографічні матеріали», «Путівник по новій колекції фонду “Ахматовіани”», електронний покажчик «Анна Ахматова в публікаціях», електронна бібліографічна БД «Ахматова», «Портретна галерея», «Меморіальні місця і музеї», «Ахматова в Інтернет» та ін. Є матеріали про письменницю, які згодом буде включено до бібліографічного покажчика, що отримає і київська бібліотека її імені.

Значна увага приділяється проектній діяльності. Сьогодні не можна звернутися до владних органів із загальними словами – треба мати проект, в якому б були конкретна мета, обґрунтовані цифри необхідних витрат. Першочергово фінансуються проекти, де враховано потреби соціально незахищених людей. І це дає свій результат. Наприклад, кожна бібліотека ЦБС облаштована для обслуговування людей із обмеженими можливостями: є пандуси, пристосовані санвузли, в ЦБ – підйомний пристрій. Особи з вадами зору забезпечуються спеціальними пристроями для користування комп'ютерами.

У ЦБ, крім традиційних відділів, працюють і нетрадиційні структурні підрозділи. Зокрема, в кабінеті медіа-ресурсів до послуг користувачів – озвучені книги, кінофільми і відеоматеріали на DVD, разом із хронікально-документальними кадрами. Тут можна переписати музику на будь-який носій. Окремі складові фонду цього кабінету є унікальними.

У відділі «Жіночий світ» є багато матеріалів та окремих видань саме для жінок – про макраме, плетіння, кулінарію тощо. Тут працюють тематичні клуби і курси. Планується відкрити і відділ «Чоловічий світ».

Створено також графотеку, де зібрано опрацьовані в рамки постери живописних і графічних творів відомих художників. Вони видаються користувачам або фірмам для оформлення їхніх домівок чи офісів.

Дуже важливо, щоб бібліотеки надавали інформацію на різних носіях. Тому, наприклад, у краєзнавчому відділі широко представлені картографічні матеріали, відеоресурси, тематична графотека, фактографічні теки, електронні бази даних, є доступ до Інтернету.

Завдяки фінансуванню урядом Москви програми популяризації читання в ЦБ створено відповідний Центр, завдання якого – підтримати літературну російську мову, прищепити до неї смак молодим ко-

ристувачам, багато з яких засмічують своє мовлення сленгом. У підрозділі створюються відповідні рекламні матеріали, відеопроєкти, проводяться акції, відкриті уроки, майстер-класи. Роботу Центру читання докладно відображено на сайті ЦБС.

Інтерв'ю з керівником Центру читання ЦБС «Кунцево» М. Котовою та заступником директора ЦБС з роботи з дітьми М. Александровою.

– Як у Росії справи з бібліотеками для дітей та юнацтва? На жаль, в Україні були випадки їх закриття, об'єднання з іншими бібліотеками...

– Багато бібліотек для дітей у Росії теж закриваються через недостатнє фінансування. Ми впевнені, що це помилкові рішення. Тому що дуже різниться робота бібліотек для дітей і дорослих, при тому, що спеціалізовані бібліотеки для дітей та юнацтва виконують особливу, дуже важливу для народу соціальну функцію. Навіть в одній бібліотеці, якщо є відділи для дорослих і малечі, вони працюють по-різному, з особливими підходами до читачів. Часто густо бібліотека для дітей отримує особливий статус – «бібліотека-клуб», «бібліотека дитячого розвитку». Помилкається той, хто вважає, що така бібліотека займається лише дитячим читанням. Вона, крім цього, цілеспрямовано допомагає навчання юних користувачів, організує їхнє дозвілля, спілкування з ровесниками, розвиває, виховує. Тут зовсім інші форми роботи, особливе комплектування.

Так само і наша спеціалізована філія для юнацтва, хоча й невеличка, але може зацікавити читачів спеціально підібраним фондом, нестандартним оформленням, цікавими заходами. Ми не випадково прагнемо, щоб юнацькій філії дали ім'я М. Гумільова, бо хотіли б, аби наші читачі відчували властиву його поезії атмосферу романтики, пошуку, любові до життя.

Багато уваги приділяється правовому вихованню молодого покоління, також є великі ресурси щодо професійної орієнтації, яка дуже корисна як для молодих відвідувачів, так і для їхніх батьків.

Така робота потребує особливих вмій і знань, тож працівники бібліотек вчать самі й діляться досвідом із колегами. Ми виховуємо лідерів читання, запрошуючи до співпраці цікавих людей, письменників, педагогів з метою популяризації читання. Для цього, на нашу думку, також слід запроваджувати нові бібліотечні спеціалізації: бібліотекар-педагог, бібліотекар – керівник дитячого читання. Треба створювати спеціальні кафедри.

– А у нас уже є таке в Національному педагогічному університеті імені М. Драгоманова...

– Ось бачите, тут ви попереду.

– Інноваційна робота потребує компетентних та ініціативних кадрів. На жаль, бібліотечний кадровий корпус старіє. Чи є у вас приплив молоді?

– Може, менше, ніж хотілося, але є молоді спеціалісти, які швидко обіймають відповідальні посади. Така важлива ділянка роботи, як автоматизація, у нас укомплектована переважно молодими фахівцями з бібліотечної справи та її технічного забезпечення, випускниками Московського університету культури.

– У ЦБС «Кунцево» працює Центр читання – підрозділ, якого немає в Україні. Чи не могли б Ви розповісти про нього докладніше?

– Центр читання (ЦЧ) організовано у грудні 2010 р. на базі бібліотечно-інформаційного комплексу Центральної бібліотеки № 193 ім. А. Ахматової та Центральної дитячої бібліотеки № 17 «Зміна» з метою підтримки високого статусу книги, читання, бібліотеки; підвищення читацької культури користувачів. Центр співпрацює з видавництвами, телевізійним каналом «Довіра», Миською дитячою бібліотекою імені А. Гайдара, шкільними методичними центрами.

Основні напрями роботи ЦЧ – науково-дослідницька, методична, інформаційна та просвітницька діяльність.

Під час наших досліджень аналізуються ефективність заходів щодо залучення до читання, використання відповідної техніки, проведення масових заходів.

Центр розробляє методіку заходів із поширення читання, працює з дітьми та їхніми батьками, організовує «Книжкові марафони», сприяє спілкуванню користувачів, обміну ними думками щодо прочитаного. В ЦЧ також вивчаються і удосконалюються різноманітні форми та методи роботи з текстом і книгою: написання відгуку та складання вікторини; набуття навичок «читання вголос»; популяризації читання в бібліотеках і навчальних закладах; роботи з книгою на допомогу навчання; використання медіаресурсів для популяризації книги і читання тощо.

На сайті ЦБС «Кунцево» Центр читання постійно поповнює рубрики «Бібліотекар радить», розміщує відгуки-рекомендації читачів, інформує про Національну програму розвитку та просування читання, а також про загальноросійські й міські літературні конкурси задля широкого залучення до них користувачів – як дорослих, так і дітей.

Надалі з метою сприяння традиціям спільного сімейного читання плануємо підготувати радіо- і телепередачі «Тато читає казку». Для бібліотекарів передбачаються проведення семінарів «Цей невичерпний текст», укладення збірки науково-практичних статей «Кращий досвід із просування читання», а також організація досліджень «Професійне і дозвілєве читання бібліотекарів ЦБС», «Кількісний і якісний аналіз книг, взятих за рекомендацією бібліотекаря».

Інтерв'ю з директором Оболонської ЦБС м. Києва Н. Людвік.

– Шановна Наталіє Вільямівно, поділіться, будь ласка, своїми думками щодо проведеної конференції.

– Сьогодні, коли існують широкі можливості доступу до професійної інформації, бібліотечна робота стала цікавішою, традиційні форми набули нових рис, але живе спілкування з колегами, зокрема з інших країн, є обов'язковим, і його нам дуже не вистачає. Яскравим підтвердженням цього стала наша конференція, на якій були представлені презентації як російських колег, так і наших українських. Ми мали час для обміну інформацією та обговорення загальних професійних питань.

Проблеми, що розглядалися на конференції, сьогодні є дуже важливими. Приємним є той факт, що цілі, напрями роботи бібліотек обох країн, підходи, спрямовані на гуманізацію суспільства, просвітництво, соціальний розвиток, виховання толерантності, багато в чому нас об'єднують. Роботу українських бібліотекарів було представлено на високому професійному рівні, і вона не поступається роботі російських колег.

Однак було відчутно, що матеріально-технічна база у нас значно відстає та є морально застарілою, а це впливає на швидкість і кількість створення баз да-

них, чисельність та якість інформаційних послуг, на впровадження сучасних технологій обслуговування користувачів.

Одним із позитивних моментів у роботі конференції є участь у ній з обох сторін різних за посадами бібліотекарів, а не тільки керівного складу, що дало можливість усім проявити себе та зрозуміти, що кожен на своєму робочому місці забезпечує якість роботи колективу в цілому. Для бібліотекарів ЦБС Оболонського району м. Києва, як і для всіх інших фахівців, такий висновок є головним результатом.

*В. Соломончук, провідний методист,
А. Тищик, зав. відділу обслуговування
Новоград-Волинської міської ЦБС,
Житомирська область*

ЗАПРОШУЄМО ДО «СВІТЛИЦІ»

(Сімейний клуб за інтересами при Новоград-Волинській ЦМБ)

«СВІТЛИЦЯ» – так називають сімейний клуб, який діє з 1993 р. у Центральній міській бібліотеці м. Новограда-Волинського. Коли відбуваються його засідання, то читальний зал бібліотеки справді стає ніби ошатною привабливою світлицею, бо ж прикрашають його вишиті рушники, серветки, скатертини, композиції з квітів, гілочок калини, горобини, хвої – залежно від пори року.

Колектив книгозбірні робить усе можливе, щоб кожне нове засідання клубу ставало святом для всіх його членів. Це дозволяє людям відійти від своїх щоденних турбот і проблем, гарно провести дозвілля, дізнатися багато цікавого й корисного. А особливість засідань полягає в тому, що присутні є не тільки глядачами і слухачами, а й безпосередніми учасниками. Клуб об'єднує активних користувачів бібліотеки і нараховує 34 члени. Організатором «Світлиці», її незмінним керівником упродовж 16 років є О. Середенко – активістка бібліотеки, людина, щедро обдарована творчими талантами.

Тематика засідань розрахована на людей різного віку, щоб було цікаво всім. Адже сюди приходять дорослі разом із дітьми, іноді й з онуками. Проводяться тематичні та літературні вечори, кулінарні посиденьки, вечори-зустрічі з цікавими людьми.

«Бібліотека сьогодні як ніколи повинна стати осередком духовності. Без обізнаності з культурним спадком минулого не можна пізнати корені національної культури, підвищувати духовність суспільства, – говорить директор МЦБС В. Михацька. – Відродження традицій, зв'язок із сучасністю, укріплення відносин між поколіннями, естетичне виховання стало важливою частиною бібліотечної роботи». Творчий ентузіазм керівника підтримують усі без винятку бібліотечні працівники, зокрема ті, які беруть безпосередню участь у роботі «Світлиці».

Завжди викликають інтерес заходи з циклу «Джерела духовності», під час яких присутні ознайомлюються з обрядами, їхньою атрибутикою, релігійним трактуванням свят. Надовго запам'яталися всім такі заходи, як свято Андрія, «Різдвяний вертеп» за участі дітей недільної школи Свято-Михайлівської церкви, «Тетянин день», «Великдень природи – Великдень душі», «Хліб в обрядах і звичаях українців», «Прийшла громовиця – зими половиця» та ін. І завжди до цих зустрічей у клубі готують книжкові виставки, етнографічні куточки.

Щасливі ті люди, яких природа наділила талантами, які розвивають їх щоденною працею. Щасливі ті люди, творчість яких помічають, належно оцінюють і підтримують. Саме це можна сказати про члена клубу І. Пінкусевиц, яка працює в різних напрямках, жанрах народної творчості: вміє шити, вишивати, в'язати, створювати картини з тополиного пуху, паперу, виготовляти прекрасні квіти з тканини і т. ін. У тому що її витвори є творами мистецтва, переконуються всі, хто їх бачить. Виставки робіт майстрині неодноразово організовували в читальному залі бібліотеки, де проходять засідання клубу. Тому його члени з радістю привітали Ірину Олександрівну з присвоєнням високого звання – заслуженого майстра народної творчості України.

Цікавим і змістовним стало засідання клубу «Червоне сяйво Калити», під час якого проводилися старовинні обряди, зокрема ворожіння на перстениках та млинцях. Проте молодь найбільше чекала обряду з калитою – великим смачним коржем. Тільки дівчата мали право готувати його. Калита під стелею – символ сонця і бога шлюбу: мак у коржі – зорі на небі, мак зовні – безліч стогів на полі, багатство і добробут. Разом із акторами молодіжного театру Будинку культури члени клубу показали уривок зі спектаклю

«Дурисвітка» за п'єсою М. Кропивницького, де відтворено обряд із калитою. Вибрали пана Калитинського, який керував дійством і вчиняв присуд – тих із присутніх, хто не зміг вкусити калиту, мазав сажею, а тим, хто спромігся, – давав приз. Потім калиту розрізали на шматочки і поділили між усіма присутніми. Цього вечора, за традицією, подають також вареники з різною начинкою. Їх із задоволенням скуштували всі охочі. А ще хлопці й дівчата грали в гру: зав'язували хлопцю хустиною очі, а кілька дівчат подавали з різних кутків голос. Парубок мав упіймати свою долю.

Значне місце в роботі клубу відводиться зустрічам із місцевими поетами, популяризації їхньої творчості, презентаціям поетичних збірок, народознавчій тематиці. Активні відвідувачі «Світлиці» пам'ятають зустріч із поетесою з м. Коростеня Г. Цепковою, яка й досі підтримує зв'язок із центральною бібліотекою, дарує їй свої нові збірки.

Багато чудової поезії прозвучало в залі бібліотеки під час презентації літературного альманаху «Зерниця». Слухаючи своєрідну поезію Н. Гнатюк, члени клубу ніби побували в Оптиній Пустині (Калузька область, Росія), де часто буває авторка. Завжди приходить у «Світлицю» зі своїми новими віршами поет А. Ключко.

750-річчю першої літописної згадки про м. Звягель (так у давні часи називалося місто Новоград-Волинський) присвячувався краєзнавчий поетичний вечір «Земля рідна, ти одна, як доля». Це була зустріч із добре відомою в нашому місті поетесою В. Ксендзук та представниками молодшого покоління – учнями гімназії ім. Лесі Українки К. Мордас і Ю. Войтік, які роблять перші кроки до літературного олімпу, але їхні поезії вже надруковано у двох останніх літературних альманахах «Зерниця».

Працівники бібліотеки завжди прагнуть урізноманітнити форми проведення засідань. Так, уже відбулися вечір-вернісаж «Прислухайтесь до звуку почуттів»,

конкурс писанкарства «Чудо своїми руками», кулінарні посиденьки «Єврейська національна кухня», свята здоров'я «Вітаміни на вашому столі», «Запах трав з бабусиних долонь», «Чай: ліки і задоволення».

Особливо вдалим було свято гарбузової каші «Ходив гарбуз по городу». Працівники бібліотеки готували його завчасно й дуже старанно: зал вбрали чудовими українськими рушниками, скатертинами, на столах помістили композиції з осінніх квітів і калини, а в центрі залу встановили короля дійства – гарбуза, прикрашеного петрушкою та селерою. Поряд із ним, на столі, поклали всіх «родичів гарбузових» – експозицію овочів і фруктів, вирощених бібліотекарями на своїх присадибних ділянках. Також на видному місці було оформлено виставку-пораду «Овочевому роду нема переводу», де демонструвалися різноманітні матеріали з друкованих видань відповідної тематики, поради, рецепти страв, які можна приготувати з гарбуза.

Безліч цікавої, корисної інформації отримали члени клубу й про лікувальні, косметичні властивості цієї рослини. А щодо кулінарних рецептів, то присутні змогли скуштувати все, що приготували працівники бібліотеки і самі члени клубу. На столах у глиняних горщиках була гарбузова каша, всілякі овочеві страви: кабачкові цукати, пиріжки з гарбузовою начинкою, салати, десерти, напої з кабачків. А за чашкою духмяного чаю присутні мали змогу взяти участь у цікавій вікторині прислів'їв, приказок та загадок.

Традиційно у «Світлиці» організовуються зустрічі-вшанування ветеранів Великої Вітчизняної війни, котрі є й серед членів клубу, вечори до Дня Матері та ін.

Колектив працівників ЦМБ має безліч творчих задумок, планів, в яких враховуються й побажання членів клубу. У проведенні його засідань завжди допомагають аматорські колективи Будинку культури, окремі виконавці. Це також робить кожну зустріч у «Світлиці» неповторною, цікавою, змістовною.

ФАХОВІ ВИДАННЯ

*Т. Березна, головний редактор бюлетеня «ЛібМаркет»,
генеральний директор Об'єднання «МАТРИКС» (м. Київ)*

ПРОФЕСІЙНЕ ЧИТАННЯ БІБЛІОТЕКАРЯ: БЮЛЕТЕНЬ «ЛІБМАРКЕТ»

У статті представлено огляд спеціалізованого видання для бібліотекарів – бюлетеня «ЛібМаркет», де висвітлюються різні аспекти запровадження інформаційних технологій у діяльність бібліотек, архівів, музеїв. Аналізуються матеріали, що публікуються на сторінках видання, з точки зору їхнього практичного використання у професійній діяльності бібліотекаря.

СОЦІОЛОГІЧНІ дослідження останніх п'яти років у сфері професійного читання бібліотекарів свідчать про те, що сучасні фахівці цієї справи мало цікавляться філософськими, теоретичними чи науковими публікаціями, а прагнуть отримувати інформацію, яка має практичну зна-

чимість. Редактор журналу Library Hi Tech («Високі технології в бібліотеках») Дональд Риггс у своїй редакційній статті «Що шукають бібліотекарі у професійних виданнях?» зазначив: «Технологія ставить усе більш складні завдання перед бібліотекарями, все менше часу залишається на рефлексію й абстрактні

міркування. Бібліотекарі зацікавлені в релевантній інформації, що допомагає їм вирішувати щоденні проблеми» [1].

Бібліотекознавці Московського державного університету культури і мистецтв зазначають, що зміни в колі читання бібліотечних фахівців спричинені часом. В умовах процесу розгалуження структури універсальних наукових бібліотек і великих ЦБС, де з'явилися відділи й сектори автоматизації, інновацій і маркетингу, є попит на публікації, що стосуються конкретної діяльності бібліотекаря в цих нових спеціалізованих структурних підрозділах [2].

Незважаючи на те, що такі відділи створені не всюди, процеси автоматизації відбуваються практично в усіх бібліотечних підрозділах: комплектування, каталогізації, бібліографічному, обслуговування і т. п.

Публікації, де висвітлюються питання впровадження нових технологій у бібліотеках, з'являються сьогодні на сторінках спеціальних періодичних видань. Це матеріали з досвіду роботи бібліотек, які, на жаль, зазвичай мають характер звіту. Вони висвітлюють те, що зроблено, і здебільшого не інформують, яким шляхом були досягнуто тих чи інших результатів, не містять опису технологічного циклу, хоча такі відомості найбільше цікавлять фахівців.

Гостра потреба в публікаціях практичного характеру, що висвітлювали б різні напрями та етапи процесу впровадження новітніх технологій, спричинила появу в 2006 р. бюлетеня «ЛібМаркет», який зайняв вільну нішу виробничо-практичного й інформаційного видання в колі професійних бібліотечних друків.

Три роки півторатисячний наклад бюлетеня щокварталу безкоштовно надходив до публічних бібліотек України різного рівня, книгозбірень ВНЗ, технікумів, профтехучилищ, шкіл і т. п.

Тематика статей бюлетеня орієнтована на широку професійну аудиторію бібліотекарів, однак умовно можна виділити кілька особливих категорій споживачів, для яких матеріали, котрі публікуються на сторінках видання, становлять найбільший інтерес:

– бібліотеки, що перебувають на самому початку шляху автоматизації, тобто мають вибирати програмне забезпечення;

– користувачі АБІС, яких цікавить інформація про нові версії (коментарі до релізів), нові розробки цих систем, АРМи, модулі й т. ін.;

– бібліотеки, що йдуть в авангарді та перебувають на етапі завершення всього циклу автоматизації документообігу – від комплектування до видачі.

Деякі з матеріалів інформаційного й навчального характеру, що висвітлюють різні аспекти впровадження інформаційних технологій у діяльність бібліотек, виявилися найбільш затребуваними у професійному середовищі. Ми представляємо їх у короткому огляді бюлетеня «ЛібМаркет».

Уже в першому випуску видання було вміщено інформацію про систему автоматизації бібліотек «ІРБІС». У наступних випусках однойменна рубрика стала постійною. Оскільки підприємство «Матрікс

Прес» є дистриб'ютором цієї системи в Україні, рубрику ведуть його фахівці, використовуючи власний досвід упровадження ІРБІС у різних бібліотеках.

Найбільше відгуків мали публікації: про нові можливості системи ІРБІС 64 розробників АБІС ІРБІС (№ 3, 2006), про запозичення ресурсів (№ 6, 2007), нове покоління системи – ІРБІС 128 (№ 4, 2008), про нові АРМи: коректор, J-ІРБІС – модуль для створення сучасного сайту бібліотеки (№ 9, 2008), а також консультації «Зробіть свою роботу в ІРБІС більш комфортною!» (№ 5, 2007) та щодо роботи з макрооб'єктами в АБІС ІРБІС 32 і 64 (№ 1, 2009).

Для користувачів системи МАРК-SQL також є однойменна рубрика. Провідне місце в ній займають консультації професіоналів, які працюють із цією системою не один рік, освоїли всі її модулі та впровадили повний цикл автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів. Відмінна риса цих консультацій – докладні, «покрокові» поради, що допомогли багатьом бібліотекам у реалізації поставлених завдань.

Читачі дуже високо оцінили публікацію «Технологічний цикл «Шлях читача»: нова концепція реалізації» (№ 4, 2006) та консультацію щодо роботи з Книгою сумарного обліку (№ 7, 2007). Статті про організаційно-регламентуючу документацію бібліотеки як фактор ефективного управління системою (№ 1–2, 2008) та «Адміністрування в АБІС МАРК-SQL» (№ 3, 2008) дали відповіді на численні запитання нових користувачів.

Тематика публікацій визначається завданнями, що стоять перед бібліотеками, новизною проблеми. Так, у 2006 р. проблема впровадження комп'ютерних технологій постала перед шкільними бібліотеками. Тому дуже своєчасною стала стаття (№ 3, 2006), в якій було представлено версію програми МАРК-SQL для шкільних бібліотек, а також висвітлено концептуальний підхід до її розроблення. Тему продовжила публікація з досвіду впровадження цієї системи у бібліотеці херсонської загальноосвітньої школи № 15 (№ 4, 2008).

У числі пріоритетів бюлетеня «ЛібМаркет» – оперативне інформування щодо впровадження інновацій у діяльність бібліотек, музеїв, архівів, зокрема, ознайомлення з новітніми, унікальними, перспективними розробками. Серед численних статей, що зацікавили українських бібліотекарів, – інформація про бібліографічний браузер Libnavigator, розроблений російськими програмістами з м. Омська (№ 6, 2007).

Сьогодні багато бібліотек працюють у тріал-версії, а деякі з них уже придбали цей унікальний продукт для доступу до світових бібліографічних електронних баз даних і запозичення записів. Ця тема знайшла відображення у публікації щодо створення бібліографічних покажчиків із використанням браузера Libnavigator, у якій представлено досвід Оболонської ЦБС м. Києва (№ 1, 2009). Вважаємо, вона зацікавить насамперед бібліографів.

На сторінках бюлетеня (№ 3–4, 2006) розповідалося також про систему автоматизації для музеїв «КАМІС», що є розробкою програмістів об'єднання

«Альт-Софт» (м. Санкт-Петербург), яку сьогодні мають можливість придбати українські музеї. Цикл статей, опублікованих у 2008–2009 рр., – про серію програмно-інформаційних комплексів КАІСА – був викликаний інтересом користувачів до нових програмних продуктів об'єднання «Альт-Софт», призначених для архівів, управлінь культури, музеїв, бібліотек. У цих матеріалах розкриваються можливості ПІК КАІСА-Енциклопедія для створення краєзнавчого, галузевого та інших енциклопедичних ресурсів.

Безсумнівно, корисними є публікації щодо технологічних новинок у сфері автоматизації процесу видачі документів. Більшість бібліотек не мають інформації про устаткування, яке використовується для цих цілей, його виробників, досвід впровадження даних технологій. Наші фахівці стежать за ринком таких товарів, проводять порівняльне оцінювання технологічних, якісних, цінкових характеристик, пропонуючи клієнтам оптимальний варіант. Так, у відповідь на запитання щодо використання в бібліотеках радіочастотних міток опубліковано статтю про ці ідентифікатори (№ 4, 2006). Актуальною була інформація про обладнання для штрих-кодування (№ 5, 2007), з вибором якого допомогли (і продовжують допомагати) консультації наших фахівців. Саме тому в 2008–2009 рр. тему продовжили статті «Технології автоматичної ідентифікації для управління фондами бібліотеки», «Бібліотечна станція книговидачі: інноваційні рішення для фонду відкритого доступу».

Як видання, що розраховано насамперед на професійну бібліотечну аудиторію, «ЛібМаркет» інформує про новинки спеціальної літератури.

За період існування бюлетеня на його сторінках опубліковано велику кількість корисних порад, методико-консультаційних, навчальних матеріалів

із питань впровадження комп'ютерних технологій у бібліотеках, музеях, архівах. При створенні кожного випуску наші фахівці враховують побажання читачів, користувачів, клієнтів і в публікаціях докладно висвітлюють складні, проблемні питання, що виникають у ході впровадження автоматизованих систем.

Ми завжди прагнемо того, щоб наше видання було джерелом вичерпної, оперативної, об'єктивної інформації про новітні, перспективні розробки програмного забезпечення й обладнання для кожного циклу виробничих процесів, сприяло модернізації діяльності бібліотек, музеїв, архівів і максимально полегшувало цей процес.

З 2009 р. виробничо-практичний та інформаційний бюлетень «ЛібМаркет» став передплатним виданням, яке розповсюджується безпосередньо через редакцію або передплатні агенції.

Запрошуємо до співробітництва бібліотеки України. Надсилайте матеріали про досвід впровадження нових технологій – ця тема залишається пріоритетною для нашого видання.

Список літератури

1. Уивер С. Как читают профессиональную литературу американские библиотекари : обзор публикаций / Сюзан Уивер // Библ. дело. – 2007. – № 4. – С. 15–17.

2. Профессиональное чтение библиотекаря как фактор формирования специализированных отделов библиотечной литературы. – Режим доступа: http://libconfs.narod.ru/2001/2s/s2_p32.html, вільний. – Загол. з екрана.

3. Березная Т. И. Профессиональное чтение библиотекаря: специализированный бюллетень «ЛибМаркет» / Т. И. Березная, Е. П. Кислова // Науч. и техн. б-ки. – 2010. – № 11. – С. 81–84.

БІБЛІОТЕКА В ПРАВОВОМУ ПОЛІ

*Н. Розколуна,
учений секретар Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»*

ЩОРІЧНІ ВІДПУСТКИ ПРАЦІВНИКАМ БІБЛІОТЕК (Юридична консультація)

КОНСТИТУЦІЯ України гарантує всім працюючим право на відпочинок. Це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня для окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи в нічний час [1].

Види, умови, підстави, тривалість і порядок надання працівникам відпусток регулюються Кодексом законів про працю України, Законом України «Про відпустки», іншими законами та підзаконними нормативно-правовими актами.

Законодавством визначено такі види відпусток, як:

- 1) щорічні відпустки:
  - основна відпустка;
  - додаткова відпустка за роботу зі шкідливими та важкими умовами праці;
  - додаткова відпустка за особливий характер праці;
  - інші додаткові відпустки, передбачені законодавством;
- 2) додаткові відпустки у зв'язку з навчанням;

- 3) творча відпустка;
- 4) відпустка для підготовки та участі в змаганнях;
- 5) соціальні відпустки:
  - відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами;
  - відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку;
  - відпустка у зв'язку з усиновленням дитини;
  - додаткова відпустка працівникам, які мають дітей;
  - відпустки без збереження заробітної плати [3].

Працівники публічних бібліотек, як і всі, хто працює за трудовим договором, мають право на щорічні відпустки. Як уже зазначалося вище, щорічні відпустки поділяються на основну та додаткові.

Щорічна основна відпустка надається за відпрацьований робочий рік, який відлічується з дня укладення трудового договору.

Тривалість цієї відпустки для всіх працівників публічних бібліотек становить 24 календарні дні. Але інвалідам I і II груп надається щорічна основна відпустка тривалістю 30 календарних днів, а інвалідам III групи – 26 календарних днів. Крім того, для осіб віком до вісімнадцяти років тривалість такої відпустки становить 31 календарний день [3].

На жаль, непоодинокими є випадки, коли бібліотекарям, які працюють на умовах неповного робочого часу, надають щорічну основну відпустку тривалістю 12 календарних днів. Така позиція керівників бібліотек суперечить законодавству, оскільки, відповідно до ч. 3 ст. 56 Кодексу законів про працю України, робота на умовах неповного робочого часу не тягне за собою будь-яких обмежень обсягу трудових прав працівників [3]. Тобто робота на умовах неповного робочого дня або неповного робочого тижня не передбачає скорочення щорічної відпустки. З цього приводу Міністерство праці та соціальної політики надало відповідні роз'яснення, які допоможуть тим, чиє законне право на відпустку порушується (лист від 21.05.2009 № 279/13/84-09) [7].

Зокрема, у вказаному документі зазначається, що «якщо на підприємстві тривалість відпустки становить 24 календарні дні, то працівникам, які працюють на умовах неповного робочого дня або тижня, відпустка надається повної тривалості (24 календарні дні)».

Крім щорічної основної відпустки окремі категорії працівників мають також право на додаткові відпустки. Так, працівникам публічних бібліотек часто надається додаткова відпустка за особливий характер праці. Право на таку відпустку мають працівники:

- робота яких пов'язана з підвищеним нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням або виконується в особливих природних географічних і геологічних умовах та умовах підвищеного ризику для здоров'я;
- з ненормованим робочим днем.

Список виробництв, професій і посад працівників, про особливості роботи яких йдеться в пункті 1, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.1997 № 1290 [4]. Зокрема, відповідно до Додатку 2 вказаної постанови, право на щорічну до-

даткову відпустку за особливий характер праці тривалістю до 4 календарних днів мають:

- оператор копіювальних та розмножувальних машин, електрофотограф, безпосередньо зайняті на електрографічних репродукційних апаратах;
- працівники, які працюють на електронно-обчислювальних та обчислювальних машинах;
- прибиральник службових приміщень, зайнятий прибиранням загальних убиралень та санвузлів.

Наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 30.01.1998 № 16 затверджено Порядок застосування Списку виробництв, професій і посад працівників, робота яких пов'язана з підвищеним нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням або виконується в особливих природних географічних і геологічних умовах та умовах підвищеного ризику для здоров'я, що дає право на щорічну додаткову відпустку за особливий характер праці [5].

Відповідно до зазначеного Порядку, в розрахунок часу, що дає право працівнику на додаткову відпустку, зараховуються дні, коли він фактично був зайнятий на роботах із особливим характером праці не менше половини тривалості робочого дня.

При цьому слід мати на увазі, що, відповідно до ст. 9 Закону України «Про відпустки», до стажу роботи, який дає право на щорічні додаткові відпустки, зараховуються:

1) час фактичної роботи зі шкідливими і важкими умовами праці та особливим характером праці, якщо працівник зайнятий у цих умовах не менше половини тривалості робочого дня, встановленої для працівників даного виробництва, цеху, професії або посади;

2) час щорічних основної та додаткових відпусток за роботу зі шкідливими і важкими умовами праці та за особливий характер праці;

3) час роботи вагітних жінок, переведених на підставі медичного висновку на легшу роботу, на якій вони не зазнають впливу несприятливих виробничих факторів [3].

Тому, якщо працівник був на лікарняному, у відпустці без збереження заробітної плати, на курсах підвищення кваліфікації тощо, – ці дні не зараховуються до стажу роботи, що дає право на щорічну додаткову відпустку за особливий характер праці. У зазначених випадках працівнику надається така відпустка тривалістю пропорційно до фактично відпрацьованого часу, а не повної тривалості [8].

Багато запитань у бібліотекарів виникає з приводу надання додаткової відпустки за ненормований робочий день.

Радимо уважно прочитати Рекомендації щодо порядку надання працівникам із ненормованим робочим днем щорічної додаткової відпустки за особливий характер праці, які було затверджено наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 10.10.1997 № 7 [6].

Ненормований робочий день – це особливий режим робочого часу, який встановлюється для певної категорії працівників у разі неможливості нормування часу трудового процесу. У разі потреби ця категорія працівників виконує роботу понад нормальну

тривалість робочого часу (ця робота не вважається надурочною). Міра праці у даному випадку визначається не тільки тривалістю робочого часу, але також колом обов'язків і обсягом виконаних робіт (навантаженням).

Як компенсація за виконаний обсяг робіт, ступінь напруженості, складність і самостійність у роботі, необхідність періодичного виконання службових завдань понад встановлену тривалість робочого часу надається додаткова відпустка до 7 календарних днів.

На працівників із ненормованим робочим днем поширюється встановлений на підприємстві, в установі, організації режим робочого часу. У зв'язку з цим власник або уповноважений ним орган не має права систематично залучати працівників, які працюють за таким режимом, до роботи понад встановлену тривалість робочого часу.

Ненормований робочий день на підприємствах, в установах, організаціях, незалежно від форми власності, може застосовуватись для керівників, спеціалістів і робітників, а саме:

- осіб, праця яких не піддається точному обліку в часі;
- осіб, робочий час яких за характером роботи поділяється на частини невизначеної тривалості (сільське господарство);
- осіб, які розподіляють час для роботи на свій розсуд [6].

Список професій і посад, на яких може застосовуватись ненормований робочий день, визначається колективним договором, угодою [3].

Крім того, слід мати на увазі, що ненормований робочий день не застосовується для працівників, зайнятих на роботі з неповним робочим днем. Для працівників, які працюють на умовах неповного робочого тижня, ненормований робочий день може застосовуватись [6].

Міністерство праці та соціальної політики України також роз'яснює порядок надання додаткової відпустки сумісникам.

Сумісництво визначається як виконання працівником, крім основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час на тому чи іншому підприємстві, в установі, організації або у громадянина по найму. Тобто працівник не може виконувати в один і той же час (наприклад з 9.00 до 18.00) роботу як за основним місцем роботи, так і на місці роботи за сумісництвом.

Тому, у випадку, коли працівник після закінчення роботи за основною посадою відразу приступає до виконання роботи за сумісництвом в одній установі, тобто в нього немає можливості періодично виконувати роботу понад встановлену тривалість робочого часу, не вбачається підстав для встановлення йому ненормованого робочого дня за основним місцем роботи. Відповідно він не має права і на отримання додаткової відпустки [9].

При наданні працівникам додаткових відпусток за особливі умови роботи також потрібно мати на увазі, що їх конкретна тривалість встановлюється колек-

тивним чи трудовим договором залежно від часу зайнятості працівника в таких умовах [3].

Часто бібліотекарі скаржаться на те, що вони працюють на електронно-обчислювальних машинах, але їм не надають додаткову відпустку до 4 календарних днів за особливі умови роботи.

У даному випадку радимо звернутися до ст. 10 Закону України «Про відпустки»: щорічна додаткова відпустка за особливі умови роботи надається понад щорічну основну за однією підставою, обраною працівником [3]. Тобто якщо бібліотекаря надається щорічна додаткова відпустка за ненормований робочий день, то йому не може бути надана ще й відпустка за роботу на електронно-обчислювальних машинах.

Хоча можна, звичайно, відмовитися від відпустки за ненормований робочий день (до 7 календарних днів), обравши відпустку за роботу на ЕОМ (до 4 календарних днів).

Список літератури

1. Україна. Конституція (1996). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
2. Україна. Закони. Кодекс законів про працю України : [Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII зі змінами станом на 13.05.2011] . – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=322-08>
3. Україна. Закони. Про відпустки : [Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР зі змінами станом на 12.01.2011]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=504%2F96-%E2%F0&p=1308406806432278>
4. Україна. Кабінет Міністрів. Про затвердження Списків виробництв, робіт, цехів, професій і посад, зайнятість працівників в яких дає право на щорічні додаткові відпустки за роботу із шкідливими і важкими умовами праці та за особливий характер праці : постанова від 17.11.1997 № 1290. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1290-97-%EF>
5. Міністерство праці та соціальної політики України. Про затвердження Порядків застосування Списків виробництв, робіт, цехів, професій і посад, зайнятість працівників в яких дає право на щорічні додаткові відпустки за роботу із шкідливими і важкими умовами праці та за особливий характер праці : наказ від 30.01.1998 № 16. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0057-98>
6. Міністерство праці та соціальної політики України. Про затвердження Рекомендацій щодо порядку надання працівникам з ненормованим робочим днем щорічної додаткової відпустки за особливий характер праці : наказ від 10 жовт. 1997 р. № 7. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua/Ldoc2.nsf/link1/FIN518.html>
7. Міністерство праці та соціальної політики України. Лист від 21.05.2009 № 279/13/84-09. – Режим доступу: <http://www.dtk.com.ua/show/2cid07012.html>
8. Міністерство праці та соціальної політики України. Лист від 27.01.2011 № 14/13/116-11. – Режим доступу: <http://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/ministry-of-labor-and-social-policy/2025-116.html>
9. Міністерство праці та соціальної політики України. Лист від 03.03.2011 р. № 162/13/84-11. – Режим доступу: <http://news.dtk.com.ua/show/ukr/article/9899.html>

*Р. Павленко, директор
Національної наукової медичної бібліотеки України,
заслужений працівник культури України,*

*П. Рогова, к. іст. н., директор
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
ім. В. О. Сухомлинського,
заслужений працівник культури України*

ВИСОКОПРОФЕСІЙНЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Бібліотеки національних академій наук : проблеми функціонування, тенденції розвитку : науч.-практ. и теорет. сб. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. И. Вернадского, МААН, Совет директоров науч. б-к и информ. центров; редкол.: А. С. Онищенко (пред.) [и др.]. – К., 2000–2010. – Вып. 1–8.

КОЛО видань, що професійно висвітлюють проблеми теорії і практики бібліотечної галузі, досить обмежене. Тому в бібліотечному середовищі уважно стежать за публікаціями нових журналів і збірників, які повідомляють про кардинальні зміни, що відбуваються в житті бібліотек в епоху інформатизації, вміщують матеріали, в котрих пропонуються шляхи збереження й розвитку цих закладів як важливих соціальних інститутів, інформаційних, соціокультурних, комунікаційних центрів.

Серед таких видань останніх років, разом із журналами «Библиосфера» (ДПНТБ СВ РАН, м. Новосибірськ), «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» (Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ), «Бібліотечна планета» (Національна парламентська бібліотека України, м. Київ) «Бібліотечний форум України» (ТОВ НВП «Ідея», м. Донецьк), «Библиотечное Дело» (агентство «Информпланета», міста Санкт-Петербург – Москва), збірниками наукових праць із бібліотекознавства, книгознавства та інформатики Харківської державної академії культури, Львівського державного університету ім. І. Я. Франка, Національного університету «Львівська політехніка», Ніжинського та Кам'янець-Подільського національних університетів, хочеться назвати науково-практичний і теоретичний збірник «Бібліотеки національних академій наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку», котрий видає Рада директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук (МААН). Він виходить десять років, і за цей час побачили світ вісім випусків. Приємно відзначити, що в кожному з них розглядаються важливі практичні проблеми; пропонуються інноваційні шляхи їх вирішення, пов'язані з впровадженням сучасних високо-ефективних технологій; подається глибоке теоретичне осмислення впливу інновацій на зміни структури і функцій наукової бібліотеки, принципів організації її інформаційних ресурсів, діяльності з обслуговування користувачів, реорганізації системи підвищення кваліфікації, а точніше – перепідготовки спеціалістів. Тому збірник, в якому порушуються проблеми, що, перш за все, торкаються життєдіяльності бібліотек академічних закладів, становить незмінний інтерес для всіх наукових бібліотек, незалежно від виду і форми власності.

На сторінках видання достатньо уваги приділяється проблемам внутрішньовідомчої та регіональної взаємодії, міжнародного співробітництва бібліотек як факторам підвищення ефективності використання інформаційних ресурсів. Становлять значний інтерес і публікації, в яких подається теоретичне обґрунтування практики інноваційних перетворень, реформування галузі; розглядаються специфіка впровадження в бібліотечні процеси новітніх інформаційних технологій, проблеми створення оптимальної моделі фонду наукової бібліотеки, співвідношення в ньому традиційних і електронних носіїв інформації, гармонізації їхнього використання. Серед найважливіших тем – робота з різними категоріями користувачів на основі вивчення їхніх потреб та питання використання власних і мережевих ресурсів у процесі їх задоволення; створення проблемно-орієнтованих баз даних; організація перепідготовки кадрів.

У кожному з випусків представлено матеріали з історії бібліотек і бібліотечних зібрань, присвячені збереженню книги як пам'яті нації і пам'ятки культури, розвитку національної бібліографії. Це комплексні дослідження бібліотечної історії як складової вітчизняної культури з позицій інформаційного суспільства.

Особливий інтерес для керівників бібліотек становлять матеріали, в яких глибоко, з урахуванням особливостей сучасної епохи трансформацій, розглядаються проблеми модернізації організаційно-управлінської діяльності. Взагалі слід зазначити, що, залежно від того, як змінюються акценти в бібліотечній практиці, змінюється й проблематика публікацій збірника, виникають спроби теоретичного осмислення нагальних проблем бібліотечно-інформаційної сфери. Свідченням цього є поява нових рубрик: «Проблеми термінології і стандартизації», «Інформаційно-пошукові мови», «Книговидання в системі наукових комунікацій», «Соціальні інформаційні комунікації», «Правові аспекти функціонування інформації» тощо. Особливо цінним є те, що запропоновані авторами конкретні методичні й технологічні рішення проблем спираються на розроблені ними концептуальні підходи, результати проведених бібліотекознавчих досліджень.

Привертає увагу склад міжнародної редакційної колегії, до якої входять переважно директори наукових бібліотек і науково-інформаційних центрів ака-

демій наук – членів МААН (голова редакційної колегії – голова Ради директорів академік НАН України О. Онищенко). Це визнані науковці, керівники бібліотечної галузі Азербайджану, Білорусі, Латвії, Казахстану, Киргизії, Росії, Таджикистану, Узбекистану, України.

Варто відзначити велику практичну значимість і високий рівень теоретичних узагальнень матеріалів спеціалістами БПН РАН, ДПНТБ СВ РАН, ЦНБ НАН Білорусі, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Матеріалам окремих випусків передують редакційні статті голови редакційної колегії, голови Ради директорів академіка НАН України О. Онищенка.

Для більшості фахівців, стурбованих труднощами й суперечностями розвитку бібліотек перехідної доби, збірник особливо цінний тим, що його автори не лише розглядають актуальні проблеми діяльності наукових бібліотек та інформаційних центрів, а й роблять спроби прогнозувати напрями подальшого розвитку цих установ з урахуванням національної специфіки та загальноєвропейських і світових тенденцій розбудови бібліотечно-інформаційної сфери.

Сподіваємося, що цьому виданню і надалі будуть притаманні глибина та високопрофесійний підхід до вирішення й осмислення проблем розвитку бібліотек, трансформації бібліотечно-інформаційної галузі в інформаційному суспільстві.

ПОДІЇ. ФАКТИ

І. Сварник,

директор Львівської обласної універсальної бібліотеки

КНИГИ В ДАР

НАПРИКІНЦІ 2010 р. Львівська ОУНБ отримала цінний дар – добірку рідкісних українознавчих видань останньої чверті XIX – першої чверті XX ст. Ініціатором добродійної акції став Фонд ім. Григорія Нудьги в особі голови правління А. Бурдейного. Протягом кількох років він комплектував цю збірку: розшукував і купував окремі томи в антикварних магазинах, у колекціонерів, власників приватних книгозбірень.

Під час урочистого передання книг бібліотеці пан Бурдейний нагадав її працівникам, а також журналістам про життєвий шлях подвижника української культури Г. Нудьги, його багату спадщину в царині дослідження фольклору, історії культури й літературознавства, розповів про діяльність Фонду, який носить ім'я вченого, приміром, про видання досі неопублікованих праць, зокрема його *opus tagnum* – фундаментального двотомного дослідження «Українська дума і пісня у світі» (1997–1998), наукових робіт «Козак, філософ, поет» (2002; про Гр. Климовського, автора пісні «Їхав козак за Дунай»), «У колі світової культури» (2006).

Як слушно зауважив А. Бурдейний, фольклорні видання, зібрані Фондом, є своєрідним продовженням справи життя Г. Нудьги. Це матеріали етнографічних експедицій – пісні, думи, казки, легенди, народні оповідання, перекази, прикмети, повір'я, приказки, загадки, записані В. Гнатюком, М. Гнідичем, Б. Грінченком, А. Димінським, Ф. Колессою, І. Франком, П. Чубинським, Д. Яворницьким та іншими відомими етнографами й фольклористами на всіх українських етнічних теренах: Чернігівщині, Харківщині, Полтавщині, Київщині, Черкащині, Катеринославщині, Вороніжчині, Волині, Поділлі, на пограниччі з Білоруссю і Польщею, а також багатющі матеріали, зібрані в XIX ст. у Галичині, на Покутті, Холмщині й у Карпатах польським ученим О. Кольбергом. У сукупності це колосальний масив народо-

знавчої інформації й неоране поле для досліджень молодих науковців.

Найбільш ранне серед цих видань – «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край» (Петербург, 1872–1878, т. 2–5). Експедицією Російського географічного товариства в Україну керував автор слів українського гімну П. Чубинський. Вона працювала на Харківщині, Чернігівщині, Полтавщині, Катеринославщині, а на Правобережжі – у Київській, Волинській, Подільській, Гродненській і Седлецькій губерніях. Найпізнішим виданням українською мовою є випущений Етнографічною комісією УАН у Києві в 1928 р. том «Казки та оповідання з Поділля» А. Димінського (зібрані в середині XIX ст.). А найпізніше за датою є латинське видання – вісім томів із повного зібрання творів О. Кольберга 1962–1970 рр., які підготувало Польське народознавче товариство. Хоча фактично це факсимільне відтворення видання 1882–1907 рр., лише доповнене в XX ст. неопублікованими матеріалами Кольберга в томі «Карпатська Русь».

Найбільше за кількістю томів видання – «Галицько-руські народні приповідки», зібрані, впорядковані та прокоментовані І. Франком. Вони вийшли у шістьох випусках протягом 1901–1910 рр. у Львові як томи X, XVI, XXIII, XXIV, XXVII і XXVIII «Етнографічного збірника» НТШ. У XIX томі зібрано коломийки, записані В. Гнатюком. Ще три томи – XIII, XXI та XIV («Матеріали до української етнології») – складають галицькі народні пісні та українські народні думи (слова і ноти), розшифровані з фонографа С. Людкевичем і Ф. Колессою. Знаменно, що частину цих творів записано з голосу Лесі Українки.

Однак ця діяльність Фонду ім. Григорія Нудьги не дала б таких щедрих плодів, якби не фінансова допомога народного депутата П. Писарчука. Вже на перший рік він допомагає реставрувати церкви, замки тощо, а недавно долучився до поповнення фондів

Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника НАН України виданнями 20–30-х років ХХ ст. Нині депутат сприяє збагаченню збірок ОУНБ рідкісними й унікальними книжками. Цим меценат продовжує славні традиції, започатковані М. Грушевським, о. С. Качалою, О. Кониським, Є. Милорадович, П. Скоропадським, Є. Чикаленком, А. Шептицьким, родинами Симиренків, Терещенків та багатьма іншими видатними українцями, які в ХІХ – на початку ХХ ст. відроджували українську культуру: засновували школи, бібліотеки, друкарні, музеї, театри, університети, фінансували видання книжок.

Згадана добірка зберігатиметься в мистецькому відділі бібліотеки, де зосереджено цікаві нотні видання, грамплатівки, мистецькі альбоми й монографії про діячів культури і мистецтва. Подаровані збірники після каталогізації буде переведено в електронну форму, отож незабаром доступ до них матимуть усі користувачі.

Поповнення фондів рідкісними виданнями сприятиме поглибленню наукової роботи й самої бібліотеки, адже при описанні колекції можливе не одне цікаве відкриття: книги містять рукописні нотатки укладачів, дарчі й покрайні записи, коментарі власників і користувачів, бібліотечні печатки та штампи

(наприклад, екслібрис К. Паньківського), що додатково підвищує їхню цінність і дає можливість довідатися багато нового про долю цих друків.

Нове надходження збільшує частку рідкісних і унікальних видань Львівської ОУНБ, адже бібліотека, створена 1940 р., була укомплектована завдяки надходженням із Києва, Харкова, Дніпропетровська, Одеси. Але й ці фонди зазнали цілковитого знищення у роки Другої світової війни. Тому давніх українських книг (нині найдавнішим у фондах є латинський трактат французького вченого Рене Декарта «Про людські пристрасті», виданий 1648 р.), навіть таких, як «Записки НТШ», у фондах не надто багато. Серед раритетів, що зберігаються в бібліотеці, – «Гайдамаки» Т. Шевченка 1919 р. видання, Києво-Печерський патерик ХVІІІ ст. та ін. Кожне таке видання сповнює нас гордістю, додає значимості бібліотеці як осередку культурного, освітнього й наукового життя всього Західноукраїнського регіону.

Висловлюючи щирі подяки панам Петру Писарчуку й Анатолію Бурдейному, ми сподіваємося, що цей приклад спонукатиме й інших заможних людей вкладати гроші в розвиток української культури.

ВІРТУАЛЬНІ БІБЛІОТЕЧНІ НОВИНИ

Будь-яку інформацію можна знайти в Інтернеті, в тому числі про бібліотечну справу та новодруки як в Україні, так і в цілому світі. Пропонуємо вашій увазі найбільш цікаві матеріали.

У ЧИКАГО ВІДКРИЛАСЯ БІБЛІОТЕКА МАЙБУТНЬОГО

Химерне купольне рішення архітектора Хельмута Янга надає будові форми кристального яйця Фаберже, наполовину заритого в землю. Застосоване особливе скло має високу прозорість для сонячного світла і одночасно високий коефіцієнт теплоізоляції, що створює комфортні умови для відвідувачів

зали площею у 8 тис. м², розрахованої на 180 читачьких місць. Це покриття дозволяє холодній пори року зберігати тепло від опалювальних приладів, а теплої, навпаки, відбивати теплову енергію назовні, створюючи приємне відчуття прохолоди.

Втім, найважливіша частина бібліотеки прихована під землею, де і розміщується книгосховище з автоматизованою системою зберігання, пошуку, вилучення та повернення книг. Сховище вміщує 3,5 млн томів. Кожна книга має індивідуальний штрих-код із вмон-

тованим чипом, на якому записано всю інформацію про дане видання. Книги за спеціальним алгоритмом розміщено на 15-метрових полицях, що дозволяє використовувати лише 1/7 простору, необхідного звичайним бібліотекам. Замовлення потрібної книги здійснюється за допомогою комп'ютера через електронну бібліотечну систему та Інтернет. Завдяки вмонтованому чипу система легко знаходить потрібний том, дістає його за допомогою роботів і видає користувачеві. Вся процедура займає менше п'яти хвилин.

<http://www.facepla.net/index.php/the-news/1/1326?showall=1>

VI МІЖНАРОДНИЙ ФЕСТИВАЛЬ «ПЛЯХАМИ ПРИГОД БРАВОГО ВОЯКА ШВЕЙКА»

Церемонія відкриття фестивалю відбулася біля кованого силуету Швейка на площі Ринок. Захід є продовженням спільних творчих інновацій Львівської ОДА, бібліотек та громадських об'єднань міста, спрямованих на популяризацію читання, створення нових туристичних продуктів Львівського регіону. Акція включає багатоденний велосипедний пробір Україною, Польщею, Словаччиною та Угорщиною, читачькі конференції, театралізовані дійства. Таким чином було відзначено 90-річчя від дня першого видання роману Я. Гашека «Пригоди бравого воєнка Швейка», який перекладено 58 мовами.

Написанню книги передували пригоди самого автора, які потім лягли в основу роману. І велика частина цих пригод відбувалася в Україні. А в Києві восени 1917 р. вийшла повість письменника «Бравий вояк Швейк у полоні». В ній знаменитий на весь світ сатиричний персонаж уперше одержав ім'я. Але роман у тому вигляді, в якому його знає сучасний читач, Я. Гашек почав писати тільки в 1921 р.

<http://vsiknygy.net.ua/news/11243/>
<http://vsiknygy.net.ua/news/zakordonni-novynu/9619/>

НАЙБІЛЬШ ЧИТАЮЧЕ МІСТО В США – ВАШИНГТОН

Таким є підсумок щорічного дослідження, здійсненого Центральним університетом штату Коннектикут за підсумками 2010 р. Слідом за ним ідуть Сіетл і Міннеаполіс, які з 2005 р. незмінно ділять між собою вершину цього рейтингу. Найбільші мегаполіси США, такі як Нью-Йорк, Чикаго і Маямі, задовольнялися місцями лише в третій десятці.

Автор дослідження – ректор університету Джек Міллер, зазначає, що в американському суспільстві останніми роками спостерігається тривожна тенденція до скорочення кількості читаючих громадян. Наприклад, якщо раніше недільні газети читали 75% американців, то зараз – ледь половина. Як і в минулі роки, зафіксовано зростання популярності онлайн-версій періодичних видань та електронних книг. У зв'язку з цим тиражі друкованої преси та обсяги продажів книгарень неухильно зменшуються.

<http://www.lenta.ru/news/2011/01/12/literate/>

ПРЕМІЮ АСОЦІАЦІЇ SLOW FOOD – УКРАЇНСЬКІЙ ПИСЬМЕННИЦІ

Українська письменниця Т. Гордієнко отримала спеціальну премію асоціації Slow Food у конкурсі, що називається Lingua Madre («Рідна мова») і проводиться в межах Туринського книжкового ярмарку.

Її оповідання присвячено культурі пиття кави. Конкурс існує з 2005 р. Його мета – відзначення жінок-іммігранток першого, другого або третього покоління, які створюють літературні твори італійською мовою.

Оповідання «Все про каву» колишньої житомирянки, а нині жительки Турина, привернуло увагу журі своєю дотепністю. В ньому йдеться про те, чим була кава для радянських людей – мрією багатьох, майже недоступною розкішшю.

«Я переконана, що італійці та українці зовсім по-різному сприймають каву, – пояснила Тетяна в інтерв'ю Deutsche Welle (інформагенція «Німецька хвиля») свій вибір теми. – Для нас вона й досі є чимось романтичним, пов'язаним з подорожами та безтурботністю. Щось таке від Остапа Бендера: у білому костюмі пити каву на набережній у Ріо-де-Жанейро... А для західного світу це такий собі «безпечний наркотик», спосіб залишатися бадьорим і ніколи не думати про тяжку працю, яка стоїть за виробленням кави в бідних країнах».

Консул України Р. Фуфалько, виступаючи на церемонії вручення премії, зазначив: «Кожен успіх “наших” – це можливість наблизити Україну до Італії».

<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,15091121,00.html>

У ПОШУКАХ ПРИЧИН ГЕНОЦИДУ

Власний погляд на мотиви масових убивств сталінської доби, зокрема, в Україні, пропонує американський історик Норман М. Наймарк.

У своїй україномовній збірці есеїв «Геноциди Сталіна» (К. : Вид. дім «Києво-Могилян. акад.», 2011. – 135 с.) всесвітньо відомий історик, професор Стенфордського університету, один із найповажніших у світі фахівців з історії радянської доби, спробував дати об'єктивну оцінку злочинам кривавого диктатора та відповісти на питання, чи можна назвати їх геноцидом.

Учений доводить, що сталінські злочини варто трактувати саме як геноцид. Автор розглядає одразу кілька аспектів діяльності сталінської репресивної машини: розкуркулення, Голодомор 1932–1933 рр., репресії проти українців, поляків, кримських татар, чеченців, інгушів, німців у Радянському Союзі, наслідки наказу № 000447 про знищення так званих асоціальних елементів та політичні процеси всередині Комуністичної партії Радянського Союзу наприкінці 1930-х.

«Чому саме був організований Голодомор в Україні, це найбільш складне питання на даний момент. Мій аргумент – Сталін і радянське керівництво вважали, що українське селянство не вписувалось у новий соціальний порядок, адже воно опиралось на колективізацію. Ще одна причина – влада намагалась гомогенізувати населення, позбавити його національності, змоги в якийсь спосіб чинити опір советизації. Сталін хотів позбутися української проблеми», – зазначає Н. М. Наймарк у передмові до українського видання.

http://publish-ukma.kiev.ua/product_info.php?products_id=263

<http://www.radiosvoboda.org/content/article/24097201.html>

http://24tv.ua/home/showSingleNews.do?kniga_istorika_normana_naymarka_viyshla_ukrayinskoyu&objectId=92883

ХТО ТАКИЙ ЧИЖИК-ПИЖИК? У САНКТ-ПЕТЕРБУРГІ ВИДАЛИ АЗБУКУ ДЛЯ ПРИЙДЖИХ

Комітет з культури м. Санкт-Петербурга видав книгу «Азбука петербуржця-початківця».

В ній зібрано цінні знання про користування російською мовою та особливості поведінки в місті.

Автори сподіваються, що тепер приїжджі до Північної столиці Росії (трудова мігранти, студенти, туристи) вже не проситимуть у магазині «булку хліба» і не питатимуть, що таке «двір-колодязь», а також що то за птах «Чижик-Пижик» і де його можна побачити.

«Азбука» покликана допомогти читачам засвоїти вислови, звичні для тих, хто ріс і виховувався в Петербурзі, але для приїжджих іноді вимагають пояснень.

Книгу присвячено петербурзьким адресам, явищам, знаковим подіям. У ній багато фотографій та ілюстрацій, цитуються вірші О. Пушкіна, М. Гумільова, І. Бродського. Серед безумовних переваг «Азбуки» – доступний стиль викладу, різнобарвність, зручний алфавітний покажчик.

Книгу видано в рамках проекту «Культурна столиця», який було прийнято в Петербурзі у грудні 2009 р. і спрямовано на підвищення рівня культури та зміну поведінкових стереотипів мешканців і гостей Петербурга.

<http://vsiknygy.net.ua/news/zakordonni-povyny/8807/>

з посиланням на NEWSru: <http://www.newsru.com/cinema/19jan2011/piter.html>

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ ЗАБОРОНИВ ПРИВАТИЗАЦІЮ ПРИМІЩЕНЬ БІБЛІОТЕК

21 квітня 2011 р. Президент України В. Янукович підписав Закон «Про внесення зміни до статті 2 Закону України “Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)” щодо

заборони приватизації приміщень, де розміщуються бібліотеки, книгарні та державні видавництва» (№ 3274–VI). Таким чином, як заявляє прес-служба глави держави, покладено край безжальному знищенню національного надбання і виведено з-під загрози приватизації, видворення, ліквідації тисячі бібліотек, сотні книжкових магазинів, десятки видавництв. Кабінету Міністрів доручається подати в установленому порядку законопроект про внесення змін до законів «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про видавничу справу» щодо заборони приватизації приміщень, в яких розміщуються бібліотеки, книгарні та державні видавництва, а також забезпечити перегляд і скасування міністерствами та іншими центральними й місцевими органами виконавчої влади їхніх нормативно-правових актів, що суперечать цьому закону.

<http://glavred.info/archive/2011/05/20/164411-10.html>

<http://news.ligazakon.ua/news/2011/4/21/42191.htm>

Матеріал підготував **Ю. Ворона**

ГОТУЄТЬСЯ ДО ДРУКУ

ДО УВАГИ ФАХІВЦІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ

Бібліографічний опис документів. Бібліографічні посилання [Текст] : метод. рек. / [авт.-уклад. О. М. Збанацька] ; М-во культури України, Держ. закл. «Нац. парлам. б-ка України». – К., 2012. – 226 с.

УНПБУ готуються до друку методичні рекомендації «Бібліографічний опис документів. Бібліографічні посилання», мета яких дати детальне роз'яснення загальних вимог та правил складання бібліографічного опису різних видів документів (книг, статей, нормативно-технічних, патентних, неопублікованих, картографічних, нотних, образотворчих, аудіовізуальних електронних, серіальних та продовжуваних видань, а також статей) відповідно до ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання»; ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 «Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання»; ГОСТ 7.82–2001 «Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов. Общие требования и правила составления» та ін. Дано також рекомендації щодо оформлення бібліографічних посилань, у тому числі на архівні документи.

Видання матиме чотирнадцять розділів. Розділ 1 містить загальні положення щодо складання бібліографічного опису (види, структура, пунктуація тощо); розділи 2–3 розкривають особливості однорівневого та багаторівневого бібліографічних описів; розділ 4 – бібліографічний опис складової частини документа (аналітичний бібліографічний опис); розділи 5–12 – правила складання бібліографічних описів електронних ресурсів, серіальних та продовжуваних видань, нормативно-технічних і патентних. неопу-

блікованих, картографічних, нотних, образотворчих, аудіовізуальних документів. До кожного виду опису в цих розділах подаються типові приклади. У розділі 13 висвітлюються особливості оформлення бібліографічних посилань, які є складовою частиною довідкового апарату документа та слугують джерелом бібліографічної інформації про об'єкт посилання. Основні правила бібліографічних посилань на архівні документи розглядаються у розділі 14.

Методичні рекомендації містять додатки, до яких включено скорочення слів і словосполучень в українській (витяг із ДСТУ 3582–97) та російській (витяг із ГОСТ 7.12–93) мовах, що застосовуються в бібліографічних описах.

Методичні рекомендації призначено для широкого кола фахівців інформаційної сфери: бібліотечних та інформаційних працівників, видавців, архівістів, документознавців. Рекомендації можуть бути використані також науковими працівниками, викладачами та студентами при оформленні бібліографічних списків і посилань.

Видання має вийти друком у 2012 р. Орієнтовний обсяг – 226 сторінок. Орієнтовна вартість посібника – 35–40 грн. Тираж формуватиметься відповідно до замовлень бібліотек.

Замовлення надсилати на адресу:

ZbanatskaO@i.ua із зазначенням кількості примірників.

ЗАКОН УКРАЇНИ
Про внесення змін до Закону України «Про інформацію»
(Витяг)

Розділ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

документ – матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі;

захист інформації – сукупність правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, що забезпечують збереження, цілісність інформації та належний порядок доступу до неї;

інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

Стаття 3. Державна інформаційна політика

1. Основними напрямками державної інформаційної політики є:

забезпечення доступу кожного до інформації;

забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації;

створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства;

забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень;

створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування;

постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів;

забезпечення інформаційної безпеки України;

сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору.

Стаття 5. Право на інформацію

1. Кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

Стаття 6. Гарантії права на інформацію

1. Право на інформацію забезпечується:

створенням механізму реалізації права на інформацію;

створенням можливостей для вільного доступу до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів, інших інформаційних банків, баз даних, інформаційних ресурсів; .....

Стаття 7. Охорона права на інформацію

3. Забороняється вилучення і знищення друкованих видань, експонатів, інформаційних банків, документів з архівних, бібліотечних, музейних фондів, крім встановлених законом випадків або на підставі рішення суду. ...

Розділ ІІ. ВИДИ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття 10. Види інформації за змістом

За змістом інформація поділяється на такі види:

інформація про фізичну особу;

інформація довідково-енциклопедичного характеру;

інформація про стан довкілля (екологічна інформація);

інформація про товар (роботу, послугу);

науково-технічна інформація;

податкова інформація;

правова інформація;

статистична інформація;

соціологічна інформація;

інші види інформації.

Стаття 12. Інформація довідково-енциклопедичного характеру

1. Інформація довідково-енциклопедичного характеру – систематизовані, документовані, публічно оголошені або іншим чином поширені відомості про суспільне, державне життя та навколишнє природне середовище.

2. Основними джерелами інформації довідково-енциклопедичного характеру є: енциклопедії, словники, довідники, рекламні повідомлення та оголошення, путівники, картографічні матеріали, електронні бази та банки даних, архіви різноманітних довідкових інформаційних служб, мереж та систем, а також довідки, що видаються уповноваженими на те органами державної влади та органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, організаціями, їх працівниками та автоматизованими інформаційно-телекомунікаційними системами.

Стаття 15. Науково-технічна інформація

1. Науково-технічна інформація – будь-які відомості та/або дані про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

Стаття 17. Правова інформація

1. Правова інформація – будь-які відомості про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо.

2. Джерелами правової інформації є Конституція України (254к/96-ВР), інші законодавчі і підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори та угоди, норми і принципи міжнародного права, а також ненормативні правові акти, повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи, інші джерела інформації з правових питань.

Стаття 18. Статистична інформація

1. Статистична інформація – документована інформація, що дає кількісну характеристику масових явищ та процесів, які відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя суспільства.

2. Офіційна державна статистична інформація підлягає систематичному оприлюдненню.

Стаття 19. Соціологічна інформація

1. Соціологічна інформація – будь-які документовані відомості про ставлення до окремих осіб, подій, явищ, процесів, фактів тощо.

Стаття 20. Доступ до інформації

1. За порядком доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом.

Президент України

В. ЯНУКОВИЧ

м. Київ, 13 січня 2011 року N 2938-VI

ВАЛЕНТИНА ВАЛЕНТИНІВНА МИРОШНІКОВА

Колектив Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка сумує з приводу смерті заступника директора з наукової роботи Валентини Валентинівни Мирошнікової, що сталася 3 вересня 2011 року.

Валентина Валентинівна народилась у м. Харкові в родині науково-технічних працівників. Розпочала роботу в бібліотеці в 1968 році. Вона працювала у відділах зберігання фондів, обслуговування, обробки та каталогів, науково-методичному, завідувала відділом комплектування фондів.

Валентину Валентинівну добре знали бібліотекарі України як автора методичних посібників та консультанта під час її службових відряджень до книгозбірень. З 1995 р. вона була заступником директора з бібліотечної роботи, з 2003 р. і до останніх днів життя – заступником директора з наукової роботи.

В. Мирошнікової були притаманні компетентність і професіоналізм, принциповість та наполегливість у роботі, вимогливість до себе й колег, душевна щедрість, доброзичливе ставлення до людей. Її любили і поважали в колективі. Валентина Валентинівна була генератором нових перспективних ідей у царині бібліотечної справи, ініціатором та учасником масштабних інноваційних проектів, останній серед яких – «Бібліотека в історичному просторі трьох епох», – перша фундаментальна монографія, присвячена історії та сучасному розвитку бібліотеки, у стінах якої пройшло її науково-творче життя. Здобутки працівників ХДНБ ім. В. Г. Короленка з питань бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства останнього десятиліття – значною мірою заслуга Валентини Валентинівни, організатора та координатора наукової роботи бібліотеки.

У власному творчому доробку В. Мирошнікової близько п'ятдесяти публікацій актуальної бібліотекознавчої тематики у фахових періодичних виданнях, наукових збірках. Вона була організатором багатьох науково-практичних конференцій, семінарів, інших

наукових та методичних заходів, надавала великої уваги співпраці ХДНБ ім. В. Г. Короленка з Національною академією керівних кадрів культури і мистецтв України у напрямі безперервної освіти бібліотечних кадрів.

Сприяючи розвитку вітчизняної бібліотечної науки, підтримуючи імідж своєї книгозбірні в наукових сферах, Валентина Валентинівна брала активну участь у роботі міжнародних і всеукраїнських бібліотечних форумів, де представляла інтелектуальні розробки королєнківців та власні напрацювання. Як досвідчений професіонал В. Мирошнікова була рецензентом і науковим редактором фахових видань, проектів нормативних та інших документів.

Плідну бібліотечну та науково-бібліотекознавчу діяльність Валентина Валентинівна поєднувала з науково-просвітницькою, співпрацюючи з багатьма українськими видавництвами. Була автором і співавтором численних науково-популярних та енциклопедичних видань, що завжди привертала увагу читачів. Вона дуже любила книгу і залюбки займалася укладанням видань, проявляючи глибоку ерудицію.

Валентина Валентинівна була гарним другом, авторитетним наставником, скромною і чуйною людиною.

Заслуги В. Мирошнікової були гідно оцінено державою: в 1999 р. вона була нагороджена Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, у 2009 р. їй присвоєно звання «Заслужений працівник культури України».

Адміністрація та колектив ХДНБ ім. В. Г. Короленка висловлює щире співчуття рідним і близьким В. Мирошнікової.

Світла пам'ять про Валентину Валентинівну назавжди збережеться в серцях її колег і друзів.

Колектив ХДНБ ім. В. Г. Короленка